

Filistinli Öğrencilerin Filistin Meselesi Üzerine Aile Öğretileri: Samsun Örneği *Family Teachings of Palestinian Students on the Palestine Question: Case of Samsun*

Ahmet Gökçen*, Kübra Çamurdaş**, Ahmet Faruk Koşar***

Öz: Uzun yıllar Osmanlı toprağı olarak varlığını sürdüren Filistin coğrafyası, İngiliz yönetiminden günümüze kadar geçen sürede yüzyılı aşkındır istikrarsızlığın ve daha da ötesinde etnik/dini soykırım ve insansızlaştırma politikalarının İsrail eliyle uygulandığı bir coğrafyadır. Filistinli kimliği, bu baskı altında yeşeren; içerisinde kültürel, milli, dini ve bir ölçüde politik unsurları taşıyan bir kimliğe göndermede bulunmaktadır. Bu, aynı zamanda önemli ölçüde İsrail politikalarına karşı geliştirilen bir direniş kimliğidir. Bu kimliğin taşınmasında ve bir sonraki kuşağı aktarılmasında şüphesiz Filistinli ailelerin rolü büyüktür. Bu çalışma, Filistinli kimliğin inşasında ve kuşaklara aktarılmasında aile öğretilerinin rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma nitel yöntem benimsenerek ve derinlemesine görüşme tekniğı kullanılarak tasarlanmıştır. Çalışmanın örneklemini, kartopu örneklem belirleme metoduyla ulaşılan Samsun'da üniversitede okuyan 5'i erkek 3'ü kız 8 Filistinli öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın etik kurul izni, 08.02.2024 Tarih ve 77518 Sayılı kararla Samsun Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, aile öğretileri içerisinde Filistinli kimliğinin aktarılmasına ve inşasına katkı sunan öğeler ve bu kimliğin sürdürülmesinde ailenin başat rolü saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Filistinlilik, Kimlik, Aile, Samsun.

Abstract: The geography of Palestine, which existed as Ottoman territory for many years, is a geography where instability and, furthermore, de-Palestinization policies have been implemented by Israel for more than a hundred years, from the British rule to the present day. Palestinian identity refers to an identity that flourished under this pressure and contains cultural, national, religious and, to some extent, political elements. This is also a resistance identity developed significantly against Israeli policies. Undoubtedly, Palestinian families play a major role in carrying this identity and passing it on to the next generation. This study aims to reveal the role of Family teachings in the construction of Palestinian identity and its transmission to generations. The study was designed by adopting a qualitative method and using in-depth interview technique. The sample of the study consists of 8 Palestinian students, 5 boy and 3 girls, studying at the university in Samsun, who were reached by the snowball sampling method. Ethics committee permission for the study was received from Samsun University Ethics Committee with the decision dated 08.02.2024 and numbered 77518. As a result of the study, the elements that contribute to the transmission and construction of the Palestinian identity within family teachings and the dominant role of the family in maintaining this identity were determined.

Keywords: Palestine, Palestinian, Identity, Family, Samsun.

* Doç. Dr., Samsun Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0002-8150-1880 ahmetgokcen_47@hotmail.com

** Doktora Öğrencisi, Samsun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0002-1145-0344 kubra.cmrds@gmail.com (Sorumlu Yazar)

*** Doktora Öğrencisi, Samsun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0002-5052-0739 ahmettkossar@gmail.com

Cite as/ Atıf: Gökçen, A., Çamurdaş, K. & Koşar, A. F. (2024). Filistinli öğrencilerin Filistin meselesi üzerine aile öğretileri: Samsun örneğı. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 601-623.
<http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1477480>

Received/Geliş: 02 May/Mayıs 2024

Accepted/Kabul: 01 August/Ağustos 2024

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2024

Giriş

Yirminci yüzyılda Ortadoğu coğrafyasının en önemli problemlerinden biri olan ve İsrail'in genişleme ve işgal politikalarının sürdüğü bugün de hâlâ önemini koruyan Filistin-İsrail çatışması¹ genel itibarıyla siyaset, tarih, ekonomi ve uluslararası ilişkiler gibi alanların çalışma alanı olmuş, bölgenin sosyolojisi -özellikle Türk yazınında- ihmal edilmiştir.

Yaklaşık yüz yıldır Filistinlilerin aleyhine devam eden süreç, coğrafyadaki kültürün önemli bir parçası olagelmıştır. Bu minvalde İsrail politikalarına gösterilen direniş, Filistinlilerin kimliğinin en önemli unsurlarından birisi haline gelmiştir. Direniş, özellikle Filistin'in ulus kimliğinin inşasında başat bir belirleyici olmuştur. Filistinli kimliğinin birçok önemli ve kadim unsurları da söz konusudur. Çalışmanın ilk kısmında özellikle bu kimlik ve kültürün belirleyicilerine odaklanılacaktır.

Bu kimlik ve kültürün en önemli taşıyıcısı ve aktarıcısı olan aile kurumunun önemi, özellikle yeni kuşakların kimlik inşasında belirginleşmektedir. Filistinli gençler bu trajik süreci canlı bir biçimde tecrübe etmektedir. Fakat özellikle ötekini (İsrail, Siyonist, yerleşimci, işgalci vs.) belirgin hale getiren Filistinli kimliği, özelde diasporadakileri genelde bütün Filistinli gençlerin kimlik inşasına katkı sunmaktadır. Bu perspektifle yetişme süreçlerinde ebeveynlerin yadsınamaz katkısı çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Çalışmada üniversite öğrencilerine odaklanmanın sebebi; Filistinli kimliği noktasında önemli bir bilinç elde etmiş olmaları, yaşları itibarıyla (20'li yaşlar) ailelerinin kültürel ve politik aktarımını büyük ölçüde tamamlamış olmaları ve kendilerini daha iyi ifade edebilmeleridir. Bununla birlikte bilindiği üzere Türkiye, yabancı uyruklu öğrenciler açısından önemli bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Üniversitede okuyan 350 bin yabancı uyruklu öğrenciyle ilk on ülke arasına dâhil olmuştur (YÖK, 20.04.2024). Samsun'da bulunan Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Samsun Üniversitesi'nde ise toplamda 56 Filistinli öğrenci bulunmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Filistin'in ve Filistinli kimliğinin önemli unsurları üzerine bir literatür okuması yapıldıktan sonra ikinci bölümde araştırmanın metodolojisi sunulacaktır. Son bölümde ise örneklemeden elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan temalar başlıklarıyla bu başlıklar altında veriler, betimsel analiz yaklaşımıyla yorumlanacaktır.

1. Filistinli Kimliği

Kimlikler, aidiyetlerimizin vazgeçilmez temsilcileridir. Bireyler, çeşitli referanslarla (din, ulus, aile, grup, cinsiyet vs.) kendilerini tanımlamaktadırlar. Geleneksel döneme nispeten bugün, bireyler için kimlik, çok daha karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. Hatta günümüzde bireyler, geleneksel dönemde oldukça muteber olan yüksek katımlı ve geniş kitleleri içerisine alan kimliklerle değil de marjinal olarak sınıflandırılan kimliklerle kendilerini tanımlamaktadırlar. Bununla birlikte özellikle on dokuzuncu yüzyılın sonlarında yükselen milliyetçi ve ulus merkezli kimlikler hâlâ önemini korumaktadır. Çalışmanın ana unsurlarından biri olan Filistinli kimliğinin de kadim unsurlarının yanı sıra ulus kimliği noktasında özellikle Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle belirginleşen bir kimlik olduğu bilinmektedir.

Davis'e göre çağdaş Filistinli kimliği, "hem İsrail'de kalan Filistinliler hem de diasporadaki topluluklar için ulusal kimlik, siyasi hareketler; aile hikâyeleri, şiir, müzik ve sanattaki kültürel hareketler; topluluk etkinlikleri ve öğrencilerin aktivizmi gibi devlet dışı çabalarla sürdürüldü, inşa edildi ve geliştirildi" (2016: 232). Ersoy Ceylan'a göre ise "Filistinli kimliğinin milli boyutundan ziyâde, bu kimliği inşa eden unsurlardan biri olarak, Filistin'in kutsal topraklar (el-Ardü'l Mukkaddese) olduğu vurgusu yapılı ve hem İslamiyet hem de Hıristiyanlık açısından kutsallık

¹ Bu makalenin kaleme alındığı 2024 yılının ilk ayında, 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan ve aynı ölçüde şiddetini koruyan İsrail'in Gazze'ye yönelik işgal ve soykırım girişimi devam etmekteydi. Bu işgalin süregitmesinin birçok nedeninden bahsedilebilir. El-Karadavi (2009: 23-41), Filistin topraklarının Yahudileştirilmesine sebep olan nedenleri; bazı Filistinlilerin uygulanan politikalara teslimiyeti, özelde Arap genelde İslam ülkelerinin ve Müslümanların zayıflığı ve acizliği, ABD'nin özelde bu topraklarda genelde Ortadoğu'daki nüfuz ve hâkimiyeti ve dünyanın geri kalanının ise Filistin topraklarında yaşananlara sessiz kalması olarak sıralamaktadır.

atfedilen bu toprakların Filistinli kimlik bilincinde kurucu unsur olduğu öne sürülür” (2016: 209). Buradan yola çıkıldığında, Filistinli kimliğinin inşasında ve sürdürülmesinde çalışmanın çerçevesini belirleyen temel birtakım unsurlardan söz etmek mümkündür. Bu unsurlar hem geleneksel dönemden taşınıp gelen hem de bugün inşa edilmeye devam eden önemli referanslardır.

1.1. Vatan ve Ulus Bilinci

Oluşumu daha öncelere götürmek mümkünse de özellikle yirminci yüzyılda belirginleşen Filistinli ulus kimliği, daha çok İsrail’in işgal ettiği toprakları sahiplenmeye ve oraya aidiyet geliştirmeye yönelik bir kimlik olarak ifade edilebilir. Bu kimliğin önemli bir kısmı aynı zamanda Arap milliyetçiliğinden oluşmaktadır. Zureik’e göre, İsrail’in Filistin’i işgal ettiği yıllardan neredeyse 1960’lara kadar Filistin kimliğinin Arap milliyetçiliğinin bir parçası olarak tanımlanmıştır. Bu döneme kadar Filistin davası Arap ülkelerinin ve hükümetlerinin davası olarak tanımlanmıştır. 60’ların ortalarına kadar bu kimlikle bütünleşmiş Filistinlilik, ancak FKÖ’nün kurulmasıyla gerçek bir ulus kimliğine dönüşmüştür. FKÖ ile birlikte Filistinlilerin yaşadıkları sorunlar, Filistinliler tarafından dile getirilmeye başlanmıştır (Zureik, 1977: 14). Ne var ki, tarihsel ve kültürel bir unsur olarak bölgede dört yüzyıl hüküm süren Osmanlı Devleti de Filistin ulus kimliğinin bir parçası olagelmıştır. Gerek soy bağı gerekse de duygusal bağlarla Osmanlı Devleti’ne aidiyet duygusu geliştiren Filistinlilerin oranı da azımsanmayacak derecededir (Al-Salim, 2015; Sayigh, 2008).

Sirhan’ın 1970 yılında Filistinli çocukların Filistin algısı üzerine yaptığı sosyolojik bir araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Filistinli çocuklar yüksek düzeyde ulusal farkındalığa sahiptir. Kim olduklarını, düşmanlarının kim olduğunu, nereden geldiklerini ve kendilerini bu duruma neyin getirdiğini biliyorlar.
- Filistinli çocuklar kendilerini yalnızca Filistinli olarak tanımlıyorlar.
- Filistinli çocuklar üçüncü ülkeye yerleştirilmeyi veya tazminatı kabul etmiyor, Filistin’in geri alınmasında ısrar ediyorlar.
- Filistin, Filistinli çocukların kendilerini gerçek evleri gibi hissettikleri tek yerdir.
- Dağılma, sınır dışı edilme ve mülteci yaşamı Filistin halkının ulusal varlığını yok etmemiştir. Onlar varlık geleneklerini, değerlerini, duygusal bağlarını korumuştur (Sirhan, 1970: 49-50).

Sirhan’ın çalışması Filistinli çocuklarda Filistin ulus kimliği ve aidiyetinin güçlü olduğunu ve bunun gelenek, değer ve inançla ikame edildiğini göstermektedir.

1.2. Din ve Kutsallık Bilinci

Özelde Kudüs genelde Filistin, üç büyük din için kutsal mekân olarak addedilmektedir. Tarih boyunca üç dinin de bölgede hüküm sürdüğü görülmektedir (Montefiore, 2016). Osmanlı İmparatorluğu döneminde İslamiyet hâkim olmasına rağmen Filistin, Hıristiyanların ve son dönemlerde Yahudilerin de yer bulabildikleri bir coğrafya olmuştur. Filistin aynı zamanda İngiliz yönetiminden sonra dinsel kimliklerin (özellikle Müslüman ve Yahudi) çatışma mekânı olarak da görülmüştür. Bu noktadan hareketle Filistinli kimliğinin belki de en önemli unsurunun din olduğu söylenebilir. Özelde de bu kimlik Müslüman kimliğidir. Filistinli kimliğinin dini kimlik olarak ön plana çıkmasında hem başta Mescid-i Aksa² olmak üzere dini mekânların ve öğelerin yoğunluğu hem de -ileride değineceğimiz üzere- İsrail’in kurulması ve yayılmasına müteakiben belirginleşen İslami hareketlerin ön planda olması etkilidir.

² Mescid-i Aksa mekân olarak Müslümanlar açısından hem (ilk) kible, hem (Kâbe ve Mescid-i Nebevi’den sonra) en önemli ibadethâne, hem miracın gerçekleştiği yer hem de (Mehdi’nin geleceği ve kıyametten sonra insanların toplanacağı) eskatolojik bir mekân ifade etmektedir (Mert, 2017: 186-205).

Bu dini kimliğin altında birçok dinsel ögenin de kimliğin şekillenmesinde önemli bir etkisi vardır. Bu ögelerin başında şüphesiz içinde Kubbetü's Sahra'nın³ yer aldığı Mescid-i Aksa bulunmaktadır. Doğu Kudüs'te bulunan ve tarih boyunca bir ibadet mekânı olarak kabul edilen Mescid-i Aksa, yakın tarihte genellikle Filistin ve İsrail taraflarının çatışma mekânı olarak anılmaktadır. Filistinlilerin dini kimliğinin şekillenmesinde etkili olan bu ögenin önemi pek fazladır: “Bu yapı İbrahim'in İshak'ı kurban etmek için üzerine bağladığı söylenen taşa ev sahipliği yapmaktadır. Aynı taşın Süleyman'ın Tapınağı'nın sunağı olduğuna ve aynı zamanda buranın Muhammed peygamberin İbrahim, Musa ve İsa ile onlara duaları ile rehberlik etmek üzere cennette buluşmak için kanatlı bir küheylanın üzerinde dünyadan yükseldiği yer olduğuna inanılmaktadır” (Goldhill, 2011: 20-21).

1.3. Yerleşim, İşgal ve Soykırım: Nekbe

Filistinli kimliğinin en özel ve aynı zamanda en trajik unsurlarından birisi de 1948 yılında İsrail'in başlattığı işgal ve genişleme girişimi sonrasında oluşan büyük sürgünü anlatan Nekbe'dir. Ersoy Ceylan'a göre “bir gruba ait geçmişin, hatıraların, maddi kültürün böylesine susturulduğu bir süreç olarak Nekbe kaçınılmaz olarak Filistinli tarihinin oluşturucu bir ögesi; Filistinli kimlik bilincinin bir parçası haline gelmiştir. Böylece kolektif hafızanın bir ögesi olarak Nekbe Filistinlileri ortak bir tarih ve hafıza etrafında bir araya getiren bir unsurdur” (2021: 83).

İngiliz Mandası sonrasında nüfusun yüzde doksanı Filistinlilerden oluşmaktayken 1947'den sonra Siyonist yerleşimciler ve Avrupa'daki savaşın mültecileriyle Filistinlilerin oranı nüfusun üçte ikisine kadar düşmüştü (Pappe, 2022: 57-58). Nekbe (1948) ve akabinde 1949 yılında Filistin coğrafyasında meskûn 1,4 milyon nüfusun neredeyse yarısı, Filistinli Arapların yarısından fazlası (700 bin- 760 bin kişi) buradan ya kovulmuş ya da göçe zorlanmıştır. (Krämer, 2017: 362-363). Bununla birlikte Nekbe, sadece bir Arapsızlaştırma/Müslümanısızlaştırmayı içeren bir etnik temizlik politikası değildir. Bu süreçte kültürel hafızanın önemli ögeleri olan mahalleler ve yapılar yıkılmış, işgal rejimi tarafından yeni mekânlar üretilmiştir. Dolayısıyla Nekbe, sadece soykırımı değil aynı zamanda hem bellek-kırım, hem siyasi-kırım hem de mekân-kırım olarak da ifade edilebilmektedir. Bu açıdan Nekbe olayı, Filistinlilerin kolektif belleğinde dolayısıyla Filistinli kimliğinde başlıca olay olarak belirtilebilir. Mülksüzleştirilen insanlar aynı zamanda köksüzleştirilmektedir. Bu noktada Siyonist politikaların Filistinli kimlik bilincini yıkmaya odaklandığı söylenebilir. Bu konu, Filistin edebiyatı ve sanatında önemli yer edinmiştir (Ersoy Ceylan, 2021: 81-83). Özellikle Filistin'de sokak sanatı, Filistinlilerin kolektif kimliğinin güçlenmesini ve Siyonizm karşıtı politikalara alternatif söylemler geliştirilmesini sağlamıştır (Alım, 2020). Mekân-kırımın bir diğer boyutu da mekân isimlerinin dönüşmesidir. Siyonist tarih anlatısı üzerinden yürütülen bu köksüzleştirme girişimi, arkeoloji bilimi aracı edilerek gerçekleştirilen işgalin bir parçasıdır (Kurt, 2020). İsrail, buradan hareketle köylerden başlayarak yeni bir haritalandırma inşasına girişmiştir.

“Mesela Dallata Dalton'a, Yibna Yavne'ye, Kasla Ksalon'a ve Zir'in Yizrael'e dönüyordu. Ancak Siyonistler sadece Tanah'tan ve antik dönemden isim vermekle yetinmediler. Haritadaki isimlerin en az %20'si, Siyonizm'in kurucularına ve İsrail'e mal olmuş kişilere hasredildi. Yine 1967 öncesi Filistin topraklarında bulunan Yahudi yerleşimlerinin 770 isimden 350'sinin yani %45'inin Tanah'ta geçen ya da antik döneme ait isimler olduğu anlaşılmaktadır” (Toprak, 2023: 174).

1.4. Direniş Kimlikleri

Filistinli kimliğinin en canlı unsurlarından biri de direniş kimliğidir. Bu kimliğin inşasında bireysel mücadelenin yanı sıra grup mücadelesinin –ki çalışmamızın sosyolojik boyutu için daha önemli- etkisinden bahsedilebilir. Bu mücadelenin özellikle Filistin'de şekillenen direniş hareketleri

³ “Muaviye, Muallak Taşı'nın üzerine bir mabet inşâ etmeye karar vermişti: Abdülmelik, Mısır'ın yedi yıllık gelirene denk bir hazineyi Kubbetü's Sahra'nın inşası için ayırdı... Tüm sekizgen bir duvarın üzerinde duran bir tamburla destekli yirmi metre çapında bir kubbe. Kubbe güzelliği, etkisi ve basitliğine denk bir esrarlı havaya sahipti... Altın kubbe bir İslam imparatoru olarak onun azametini yansıtmaktaydı... Fiziksel olarak Kubbetü's Sahra şehre hâkimdi ve Kutsal Kabir Kilisesi'ni gölgede bırakmıştır... Mimari sanatının zamana meydan okuyan şaheserlerinden biri oldu” (Montefiore, 2016: 185-187).

tarafından sürdürüldüğü aşikârdır. Çubukçu'ya göre özellikle İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan ettiği 1948 yılında Filistin'de ortaya çıkan direniş hareketleri, daha çok Filistin ve Arap kimliğinin ön plana çıktığı milli hareketlerdir. İslami motif ve söylemin hiç eksik olmamasına rağmen birinci derecede önem arz etmediği görülmektedir (Çubukçu, 2002: 117).

Filistin'de önemli nüfuza sahip ve Filistin politikalarına etki edebilmiş dört hareketten bahsetmek mümkündür. Bunlar Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Hamas, El-Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'dir (FHKC). Bu hareketler sadece direnişe yön vermemiş aynı zamanda Filistin halkının toplumsal süreçlerine çeşitli araçlarla destek vermiş, bunun yanı sıra ekonomiden politikaya, imar faaliyetlerinden askeri yapılanmaya, eğitimden sağlığa birçok kurum inşa etmişlerdir. Bildiğimiz üzere bu hareketler aynı zamanda mecliste siyasal parti olarak da konumlanmaktadır. Daha da önemlisi bugün Filistin denildiğinde politik anlamda daha çok bu toplumsal hareketlere gönderme yapılmaktadır. Bu başlık altında Filistin'in direniş kimliğini şekillendiren hareketlere kısaca değinilecektir.

1.4.1. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)

Gannuşi'ye göre FKÖ, gasp edilen vatani kurtararak Filistin devletini kurma amacını taşıyan, sadece Filistin'deki değil birçok bölgede her düzeyde ve dağınık bir biçimde bulunan Filistinlileri tek bir odağa toplayan ve onları mücadeleye teşvik eden bir örgüt olmakla birlikte farklı sosyo-ekonomik ve kültürel konumlarda bulunan ve farklı ideolojilere sahip olan Filistinlileri yekvücut haline getirebilme başarısını elde etmiştir (Gannuşi, 1988: 27-28). FKÖ bir yandan parlamento süreçlerini yürütürken öte yandan direniş hareketlerine sahipti. FKÖ çatısı altında Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (El-Fetih), Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC), Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDHKC), Saika Arap Kurtuluş Cephesi (AKG), Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Genel Kumandanlık, Filistin Kurtuluş Cephesi, Filistin Halk Mücadele Cephesi bulunmaktaydı (Halloum, 1989: 89).

Aslında FKÖ, Yaser Arafat'la (El-Fetih) anlaşamayan Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdulnasır'ın girişimiyle Filistin dışında, Mısır'da yapılandı. Oradan Ürdün, Lübnan ve Tunus'a taşındı. Kudüs'teki ilk toplantı ise Ahmet Lukayri'nin başkanlığında 8 Mayıs- 3 Haziran 1964 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Bu kongre, Filistinlilerin ilk milli meclis toplantısı olarak kabul edilmektedir. Burada birçok karar alınmıştır Bunların bazıları şöyle zikredilebilir:

- Filistin, İngiliz manda dönemindeki toprakları kapsayan bölgedir.
- Bu topraklar, Arapların anavatanı olarak kabul edilmiş ve meşru savunma hakkını saklı tutmaktadır.
- Filistin halkının Arap Birliği'ne olan inancı devam etmekte ve Arap Birliği ile Filistin topraklarının işgalden kurtarılması birbirini tamamlayan iki unsurdur.
- Filistin topraklarının İsrail işgalinden kurtarılmasının, Arap devletlerinin sorumluluğu altında bulunduğu taahhüt edilmektedir.
- Meşru savunma hakları gereği Filistinliler, 1917 Balfour Deklarasyonu ve 1947'deki taksim kararlarını hükümsüz kılmıştır (Kaya ve Polat, 2023: 230).

Cemal Abdulnasır'ın Arap dünyasındaki karizmasını ve Mısır başta olmak üzere Arap dünyasının imajını zedeleyen 1967 Arap-İsrail Savaşı'na kadar süren bu rekabet, yenilgiden sonra El-Fetih'in FKÖ içerisinde güçlenmesiyle son buldu.

1.4.2. El-Fetih (Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi)

Filistin Kurtuluş Örgütü'ne 1967 yılında katılan El-Fetih, FKÖ çatısı altındaki en büyük gruptur. Hareketin kuruluşuna dair çeşitli iddialar mevcuttur. Bazı kaynaklar 1950'lerde Almanya'da Stuttgart Üniversitesinde okuyan Filistinli öğrencilere dayandırırken bazıları ise 1956'da İsrail'in Gazze İşgali sonrasında oluşan tartışmalar sonucunda Yaser Arafat'ın girişimine dayandırmaktadır.

Daha kuvvetli bir ihtimal hareketin 1958 yılında Kuveyt'te kurulduğu üzerinedir (Armaoğlu, 1989: 221). Boran bu konuda daha nettir:

“El Fetih 1958 yılında Kuveyt'te aralarında Ebu Ammar (Yaser Arafat), Ebu Cihad (Halil El Vezir) ve Ebu İyad'ın da (Salah Halef) bulunduğu çoğu mühendis, memur ve öğretmen olan küçük-burjuva aydın bir grup tarafından kuruldu. İlk kurulduğunda kurucuları arasında ideolojik bir netlik yoktu. İçlerinde “solcu” olarak bilinen de, eskiden “Müslüman Kardeşler” örgütüne üye olanlar da vardı. Hemfikir oldukları ortak nokta İsrail'in yıkılarak bağımsız bir Filistin devletinin kurulması ve bunun da ancak silahlı mücadele ile mümkün olabileceğiydi” (2006, s. 77-78).

Pappe'ye göre “El-Fetih'in olağanüstü niteliklerinden biri de doktrinleşmiş bir ideolojisinin bulunmamasıydı: Filistin'in kurtulması, İsrail'in de yok edilmesi gerekiyordu ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelen Yahudilere, Filistin'de yer yoktu” (Pappe, 2007: 228). Bugün böyle net bir tavırdan bahsetmek imkânsız gibi görünüyor. Yaser Arafat'la başlayan ve bugün Mahmut Abbas'la süregiden El-Fetih'in -belki de Hamas'a nazaran- “ılımlı” politikalarla süreci yönetmeye çalışması onu, eleştirilerin hedefi haline getirmişti.

Bilindiği üzere El-Fetih, 2006'da Hamas'ın parlamento seçimlerini kazanmasına kadar Filistin'in tek meşru politik temsilcisi⁴ olarak anılmaktadır. 2003'te Yaser Arafat tarafından başbakan olarak atanan Mahmut Abbas, Yaser Arafat'ın ölümünden (2005) bugüne Filistin Devlet başkanlığını yürütmektedir.

1.4.3. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC)

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin (FHKC) köklerini 1948 yılında başlayan soykırımdan sonra ortaya çıkan Arap Ulusal Hareketi'nde (AUH) bulunabilir. AUH, İsrail-Arap savaşı sonucunda oluşan büyük yenilginin bir ürünü olarak direniş hareketi şeklinde ortaya çıktı. Bu hareketin kuruluş yeri Lübnan'daki Beyrut Üniversitesi'dir. Başkanlığına Dr. George Habbaş'ın seçildiği AUH'nin 1967 yenilgisine kadar Devlet Başkanı Cemal Abdunaser'la güçlü bir ittifakı söz konusuydu. Birçok eylemde stratejik bir iş birliği oluşturulmuştu. 1967 yenilgisinden sonra Nasırcı politikaların ve sosyalizmin Filistin'in kurtuluşuna bir katkı sunmadığını ileri süren AUH, Cemal Abdunaser'la ilişkileri zayıflattı. Beraberinde özellikle bu hareket içerisinde Filistin'e özgü ve farklı önderliklerle yeni bir politik program çerçevesinde hareket edilmesi gerekliliğini öne süren gruplar ortaya çıktı. 11 Aralık 1967 tarihinde AUH'nin ilk başkanı olan Habbaş, Marksist eğilimli üyelerle birlikte FHKC'yi kurdu. Hareketin ilk genel sekreterliğine Habbaş, yardımcılığına da Abu Ali Mustafa seçildi (Kanafani vd., 2007: 52-53).

1.4.4. Hamas

Hamas'ın kurucu lideri Ahmet Yasin'e göre 1976'da kurulan İslam Derneği ve 1978'de kurulan İslam Külliyesi, Hamas'ın temellerini oluşturmaktadır. Hamas'ın kuruluşu dört evrede gerçekleşmiştir. İlk evrede, hayır kurumları ve çeşitli sosyal birliktelikler oluşturulmuştur. İkinci evrede, politik zemin oluşturularak siyasal güvenilirlik tesis edilmiştir. Üçüncü evrede, hareketin askeri kanadı oluşturularak toplumun ve siyasal kazanımların güvenliği İsrail'le askeri mücadele amaçlanmıştır. Son evrede ise hareketin Arap ve İslam ülkelerinden müteşekkil komşu ülkelerle diyalog sürecine geçilmiştir (Süer, 2010: 190).

Kökü Mısır'da yapılanan Müslüman Kardeşler Hareketi'ne dayanan Hamas'ın teşekkülü daha eskiye de götürülebilir. Ayhan'a göre “1973'te Müslüman Kardeşlerin Filistinli liderlerinden Şeyh Ahmed Yasin ve Abdülaziz Rantisi'nin de içerisinde yer aldığı grubun Gazze İslam Merkezi'ni açması, hareketin toplumsal tabana yayılmasında önemli bir başlangıçtır” (Ayhan, 2009: 110).

Hamas, başta Gazze olmak üzere birçok bölgeden insan kaynağı ve gerek ulusal gerek uluslararası alanlardan sağladığı mâli kaynaklarla varlığını sürdürmektedir. Hamas'ın sürekliliğini sağlayan mâli kaynaklar, çeşitlilik arz etmektedir:

⁴ El-Fetih ve Hamas arasındaki “meşru temsilci” gerilimi için bakınız: Özden Cankara ve Cankara, 2020.

“ Hamas sahip olduğu karmaşık mâli modeli, devletlerden, hayır kurumlarından, bireysel yardımlardan ve çeşitli ticari girişimlerden gelen finansman üzerine inşâ etmiştir. Müslüman Kardeşler geleneğinin avantajını kullanarak, üyelerinden ve sempatanlarından topladığı zekatları ve yardımları, sosyal refah faaliyetleri için önemli bir kaynağa dönüştüren Hamas, 1204 ağırlıklı olarak Körfez ve Avrupa ülkelerinde konuşlanan hayır kurumlarından da düzenli periyotlarla önemli mâli destekler elde etmektedir. Diasporada yaşanan Filistinlilerin kurduğu büyük ticari işletmeler ise, Hamas’a para aktarımında diğer önemli araçlardan birine dönüşmüştür” (Duman, 2023: 343).

Özellikle Nekbe’den sonra Filistin’de direniş ve mücadele kimliğinin önemli bir unsuru olan Hamas 2000’li yıllarda politik başarıya imza atarak birinci parti konumuna gelmiştir. Yaser Arafat’ın ölümünden sonra 2004’te Mahmut Abbas liderliğindeki el-Fetih iki yıl iktidar sürdürdükten sonra 25 Ocak 2006 günü yapılan seçimlerde Hamas beklenmedik bir biçimde 76, El-Fetih ise 43 sandalye kazanmıştır. Hamas’ın seçimleri kazanmasındaki sebepler; sağlık ve eğitim alanında verilen vaatler, sosyal yardım politikaları, belediyelerdeki başarıları, barış politikalarının işe yaramadığı inancı, Müslüman coğrafyalarda İslami hareketlerin yeniden yükselişi olarak sıralanabilir (Burhan, 2008: 118-121). Fakat bu durum İsrail’in hiç de hoşuna gitmemişti: “Filistinliler yanlış tarafa oy verme suçunu işledikleri için ağır şekilde cezalandırıldılar. İsrail, daimî bir ABD desteğiyle, Gazze’ye uyguladığı şiddeti artırdı, yasal olarak Filistin Yönetimi’ne iletmek zorunda olduğu fonlara el koydu, kuşatmasını sıklaştırdı, hatta Gazze Şeridi’nin kurak topraklarına giden suyu keyfi olarak, yalnızca gaddarlıktan kesti” (Chomsky ve Pappé, 2011: 18).

Hamas özellikle de Gazze’de süregiden tüm bu çatışma merkezli süreçlerin etkisiyle “militarist” bir hareket olarak zihinlere kazıldı. Belki de bu İsrail’in ulaşmak istediği bir hedefti. Zira yukarıda da zikrettiğimiz üzere Hamas’ın sosyal yönü oldukça güçlü bir toplumsal hareket olduğu görülmektedir.

2. Filistin’de Aile ve Kültürel Aktarım

Ailenin en temel işlevlerinden birisi kültürün bir sonraki kuşağa aktarılmasıdır. Aile, başta çocuklar olmak üzere aile bireylerine yaşadıkları toplumun kültürünü aktarmak ve bu kültürün unsurlarını öğretmek gibi önemli bir işlevi, eğitim işlevinin içerisinde sürdürür (Çağan, 2013: 88). Filistin coğrafyasında bu kültürel aktarım görevinin önemli bir kısmı anneye düşmektedir. Özellikle erkeklerin yoğun bir biçimde ölümle, sürgünle veya en iyi ihtimalle başka ülkelerde çalışma zorunluluğu ile karşılaştığı bu coğrafyada anneler; ölüm, yaralanma, ayrılık gibi acıların yanı sıra hem işgal ve çatışma sürecinin ortaya çıkardığı başta yoksulluk gibi problemlerle baş etme hem de çocuklarının fizyolojik, psikolojik ve kültürel doyumlarını sağlama sorumluluğunu üstlenmiştir.

Filistinli kadınlar sadece çocukları için değil aynı zamanda bütün bir ülke için bu sorumluluğu yüklenmiş gibidir. Kadoora’ya göre Filistinli kadınlar hem Filistin’deki Kadın Hareketleri’nin düzenlediği miting ve oturma eylemi gibi eylemlere destek veriyor hem de çocuklarına çalışmayı, öğrenmeyi ve direnişi öğretiyordu. Bu anlamda Filistinli Kadınlar, Kudüs sokaklarında ve Mescid-i Aksa meydanında birer öğretmen rolündedir (Kadoora, 2023: 182).

Alnaji’ye göre Filistinli anneler için Filistinli olmak vatanseverliğin ve ulusal kimlik duygusunun çok ötesine geçmektedir. Yaptığı araştırmada, Türk ve Ürdün vatandaşılarına sahip olanlar da dâhil olmak üzere tüm annelerin kendilerini Filistinli olarak adlandırdığı görülmektedir. Araştırmanın bazı sonuçları şöyle özetlenebilir: Annelerin, Filistin’den bahsederken aidiyet ve nostalji duyguları net ve güçlü görünüyordu. Anneler ayrıca Filistin kimliklerini korumanın temel unsurlarından birinin Arapça ve özellikle Filistin lehçesini konuşmaya kararlı bir şekilde devam etmek olduğunu bildirdi. Anneler, miras kalan dili korumanın yanı sıra dini ritüellere de önem veriyor ve İslam’ı etnik kimlikleriyle iç içe geçmiş olarak görüyorlardı. Ayrıca Türkiye’de yaşarken etnik kimliklerini korumak için yaptıkları uygulamalardan bazıları da çalışma içerisinde yer almaktadır. Filistin yemeği pişirmek ve geleneksel kıyafetler giymek, annelerin Filistin kimliği duygusunu korumak için benimsediği günlük yaşam uygulamaları arasındaydı. Buna ek olarak düğün gibi durumlarda, Ramazan ve bayram gibi dini günlerde kasıtlı olarak gerçekleştirdikleri Filistin

gelenekleriyle ilgili bazı ritüelleri de bulunmaktadır. Bu kültürel aktarımın oldukça zor yönlerine de değinen katılımcılar özellikle dil ve din konusunda çeşitli sıkıntıları Alnaji ile paylaşmışlardır. Özellikle Filistin’den veya diğer Arap ülkelerinden gelen daha büyük çocukların kendi ana dillerinde konuşmaları oldukça kolayken daha küçük yaşta gelen veya Türkiye’de doğup günlük yaşamlarında Türkçe konuşmaya yönelen çocuklar için bu daha büyük bir zorluğu ifade etmektedir. Dini ritüellerin uygulanması konusunda ise anneler, çocuklarına belirli konularda tavsiyelerde bulunmanın yanı sıra rol model olarak hareket ettiklerini ve bunu çocuklarının dini uygulamalara bağlılıklarını sağlamak için gerekli gördüklerini dile getirmişlerdir (Alnaji, 2022: 72-73).

Sadece ebeveynler değil, büyükanne ve büyükbabanın da bu süreçlerdeki katkısı yadsınamaz: “Bazıları ayrıca bazı geniş aile üyelerinden, özellikle de kendilerinin veya kocalarının ebeveynlerinden manevi destek aldıklarını bildirdi. Bu manevi destek, torunlara bazı dini değerlerin aktarılmasını kapsadığı gibi, aynı zamanda Filistin geleneklerinin yaşatılması konusunda da tavsiyelerde bulunulmasını içermektedir” (Alnaji, 2022: 72).

Aileler özellikle savaş sonrası travmatik süreçle baş etme stratejisini de yürütmektedirler. Savaşın yarattığı gerek fiziksel gerek psikolojik yıkımların daha aza indirgenmesi için özellikle dini motivasyonlardan faydalandığı görülmektedir. Öte dünya inancı, şehitliğe atfedilen kutsallık, imanın bir gereği olarak mücadele etmeye verilen önem bu motivasyonlardan bazıları olarak zikredilebilir.

3. Filistinliliğin Politik Aktarımı

Filistin kimliğinin aktarımının özellikle İsrail karşıtlığı üzerinde şekillenmesi bu aktarımı politik bir çerçeveye sahip olmasını salık vermiştir. Dolayısıyla bugün büyük ölçüde Filistinli, İsrail’le yaşanan politik gerilimin ve mücadelenin sembollerini tarihsel-politik bir kimlik olarak taşımaktadır. Bu politik aktarım birçok sembol üzerinden sürdürülmektedir. “Filistin bayrağı” ve “Filistin Kefiyesi” bu politik aktarımın en önemli unsurudur. Bununla birlikte Filistin bayrağını simgeleyen “karpuz dilimi” de önemli semboller arasında yer almıştır. Batı Şeria ve Gazze’de çocuklar üzerine yapılan deneysel bir araştırma çocukların çizimlerinin analizi üzerine odaklanmaktadır. Elde edilen veriler arasında, Filistin eşarbi takmış bir kız, beyaz güvercin, zeytin dalı, zeytin ağacı, taş atan gençler ile İsrail askerlerinin çatışması, dikenli teller, silahlar, taş tutmuş bir el, Kubbetü’s Sahra, yanan lastikler gibi çizimler yer almıştır (Elbedour, Bastien and Center, 1997). Yine Filistinlilerin ev sahibi olduklarını imgeleyen “anahtar” sembolü de politik aktarım açısından önem arz etmektedir.

Filistinliliğin politik aktarımında en önemli sembollerden birisi de şüphesiz çocuklardır. Özellikle İsrail’in ağır silahlarına mukabil sapan kullanan ve taş atan çocuklar geçmişten bugüne Filistinliliğin önemli unsuru haline gelmiştir. Naci el-Ali’nin “Hanzala” figürü de böyle bir sembole işaret etmektedir. Hart’a (2004: 173) göre Filistin milliyetçiliği söyleminde çocuklardan söz edilmesinin amacı genellikle nesilden nesile kesintisiz olarak aktarılan geri dönüş mücadelesinin doğasına dikkat çekmektir.

Bu politik aktarımın özellikle aidiyeti güçlendirmede önemli bir işlev gördüğünü belirtmek gerekir. Aynı zamanda bu aktarım özellikle politik kimliklerin daha güçlü ve daha canlı olmasını sağlamaktadır. Kuveyt’te mülteci olan Filistinli çocuklar üzerine yapılan bir başka araştırmada ülkelere olan bağlılıkta cinsiyetler arası bir farkın olmadığı, bununla birlikte bu bağlılığın oldukça yüksek olduğu rapor edilmektedir. Araştırmada Filistinli çocuklar; aileleri ile ülkeleri, kolları (uzuv) ve ülkeleri, eğitimleri ve ülkeleri arasında seçim yapmaları istendiğinde ülkelerini tercih etmiştir (Farah, 1980: 479-480). Yapılan bir diğer araştırmada ise Ürdündeki mülteciler üzerine yapılan çalışmada ise Karadeniz, kamplarda yaşayan mültecilerin üç kuşak aktarımını ve mültecilik profilini işlemiştir. Ayrıca araştırmada hafızayı aktarma ve mültecilik pratiklerinde dönüşüm ele alınmıştır. Kamp; kimlik, aidiyet, milliyetçilik ve biyosiyaset bağlamında tartışılmış, kampların mekânsal olarak üretilme ve dönüştürülme süreçleri gündelik yaşam üzerinden analiz edilmiştir (Karadeniz, 2018).

4. Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırma, nitel yöntemler kullanılarak tasarlanmıştır. Veri toplama aracı olarak da yarı yapılandırılmış görüşme formuyla derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşme formu, bir

takım demografik soruların yanı sıra öğrencilerin Filistin meselesine yönelik aile öğretilerine dair çeşitli açık uçlu sorularla tasarlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Samsun ilindeki üniversitelerde eğitim gören 5'ie erkek 3'ü kız toplam 8 Filistinli öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, kartopu örnekleme yoluyla elde edilmiştir. "Kartopu örnekleme yönteminde örnekleme oluşturma süreci araştırmanın yapılacağı bireylerden birine ulaşarak başlamaktadır. Bu katılımcıyla yapılan görüşme sonunda o katılımcının önerdiği diğer bireylere, o bireylerle görüşme sonrası da onların önerdiği diğer bireylere ulaşılmaktadır. Böylece katılımcı sayısı artarak süreç devam etmektedir. Bu süreç bir süre sonra belli kişiler üzerine odaklanıp örnekleme oluşturmaya sonlanmaktadır" (Koç Başaran, 2017: 492). Araştırma, literatür taramasının akabinde, yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerin ses kaydı alınması ve sonrasında ses kayıtlarının çözümlenmesiyle devam etmiştir. Son olarak elde edilen veriler temalandırılarak ve analiz edilerek başlıklar halinde sunulmuştur. Bu süreçte betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmanın etik kurul izni, 08.02.2024 Tarih ve 77518 Sayılı kararla Samsun Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

5. Filistinli Öğrencilerin Filistin Meselesi Üzerine Aile Öğretileri

5.1. Katılımcıların Durumu

Çalışmanın örneklemini oluşturan katılımcıların en temel özelliği Filistinli ve Samsun'da üniversite öğrencisi olmalarıdır. Katılımcılar, Filistin'deki bölgeler ile kodlanmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların demografik verileri şöyle belirtilebilir:

Tablo 1. Katılımcılara Ait Veriler

<i>Katılımcı</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Doğum Yeri</i>
Kudüs	Kadın	24	Ras el-Hayma
Cenin	Kadın	22	Ramallah
Ramallah	Erkek	26	Batı Şeria
Batı Şeria	Kadın	27	Halil
Refah	Erkek	24	Amman (Ürdün)
Halil	Erkek	21	Gazze
Gazze	Erkek	24	Batı Şeria
Nablus	Erkek	20	Refah

5.2. Bulgular

Araştırmanın temaları aile öğretilerini aktarma yolları, vatan kimliği, dini kimlik ve direniş kimliği üzerinden şekillenirken, 7 Ekim itibarıyla öğrencilerin Türkiye'de yaşadıkları ve aileleriyle olan ilişkileri hem yetiştirilme tarzları hem de uzakta olmalarının hatırlatıcı ve unutturucu etkisi üzerinden ele alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin politik duruşları aile öğretileriyle ilişkili olarak işlenmiştir.

Görüşmelerde çocukluktan itibaren ailelerin çocuklarına Filistin tarihini anlattığı, yaşanan sorunların gizlenmeden açıkça aktarıldığı ve bir bilincin aşılmasına çalışıldığı görülmüştür. Filistin topraklarının işgaliyle hem yasal haklarının hem de vatanlarının ellerinden alındığını iddia ederek ailelerinin bu doğrultuda kendi hak ve tarihlerini bilmeleri üzerinden teşvik ettiklerini dile getirmişlerdir. "Kendi gerçeğimizi unutmamak" ifadesiyle manipülasyonlarla, kavram değişiklikleri ve medyayla öne çıkararak Siyonistlerin muğlak bir anlayışı ortaya koymaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Ailelerin çocuklara aktarım sebepleri arasında görüşmecilerin ifadelerinden şu sonuçlara varılmıştır:

- Asıl kimliklerini kaybetmek istememeleri
- Vatanlarına olan sevgi ve saygıları
- Dini vurgu

- Geri döneceklerine olan inançları
- Filistin mücadelesinde can ve mal kaybı yaşamaları
- Yüzlerce yıl kendilerine ait olan yerlerin isimlerinin ve kavramların değiştirilmesi
- Tarihlerinin muğlaklaştırılması ve yıkımlarla anılarının yok edilmeye çalışılması
- Siyonistlerin çocuklarına verdikleri eğitim ve medya güçleri

5.2.1. Aktarma Yolları

Görüşmeciler arasında aileleri hâlâ Filistin’de olanlar, Ürdün’e ve yakın yerlere gönderilenler bulunmaktadır. Bu bağlamda görüşmecilerin bazıları akrabalarından çok uzakta Filistin’deki olaylardan ve Siyonistlerden uzak yerlerde doğmuş ve yetişmişken bazıları ise Filistin’de ailelerinin yaşadığı problemlerin benzerini yaşamış veya aynı mekânda olduğu için önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Ailesi orada olanlar önceden yaşanan olayları birebir göstererek ve kalınlardan söz ederek anlatmıştır. Bir caddenin adının işgal öncesi isminden, orada yaşanan tarihi olaylardan, mezarlıklardan ve Osmanlı’dan kalan tarihi yerlerden bahsedilerek hafıza oluşturulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla orada az da olsa zaman geçirenlerden “biz zaten kendimiz gördük, yaşadık” cümlesini daha çok duyarken hiç Filistin’e gitmeyen kişiler daha çok ailelerinden ve okullardan edindikleri bilgileri öne sürdüler.

Filistinli görüşmecilerin Filistin konusunda bilgi ve tecrübe edinme yolları arasında görüşmecilerin ifadelerinden şu sonuçlara varılmıştır:

- Anne, baba, dede ve aile büyüklerinin anlatması
- Hatırlatıcı öğelerin görülmesi ve meraklandırılması
- Şarkı, tekerleme ve marşlar
- Ayet ve hadis gibi dini bilgiler
- Doğrudan okulda, yolda, evde yaşadıkları baskınlar ve sorgulamalar
- Sosyal medya ve televizyon
- Okulda öğretmenlerinden ve kitaplardan edinilen bilgi
- Cami ve sivil yapılanmalardan edinilen bilgi

Filistin’den göç etmek durumunda kalan ve mülksüzleştirilmeye çalışılan ailelerde yaşanan sorunlar çocuklara sözel olarak aktarılmış, hikâyeleştirilerek şarkılar ve marşlarla ezberletilmiştir:

“Filistin marşı veya başka öğretiler ya da mesela bazı zamanlarda okullara gelip orada Filistin’le ilgili dersler veriliyordu veya camilerde akşam namazlarından sonra vaaz veriliyordu” (Halil).

Ayrıca yaşam biçimiyle ve bazı somut simgelerle de temsil edilmiştir. Örneğin Filistin’den ayrılırken evlerinin yıkılacağını, satılacağını veya yerleşimcilerin geçirileceğini bilmelerine rağmen evlerinin anahtarlarını yanlarına almaları ve duvarlarına asmaları, unutmamak ve geri dönme umudunu diri tutmak için yaptıkları göstergelerdendir.

“Eski evlerimizin anahtarları bulunuyor elimizde. Yani demek istedikleri şey bu: Ben ölürsem sen o anahtarı alacaksın. Eski evimize döneceksin, o evi sen açacaksın. Sözel olarak anlatmasa da fiilen böyle yaptığı için, o anahtarı sakladığı için demek istediği şey bu” (Refah).

Görüşmeciler çok küçük yaşlarda kreşlerde şarkılar öğrendikleri, roket, taş ve işgalin neyi ifade ettiğini bildiklerini ailelerinin onları yaşananlardan uzak tutmadıklarını tam tersine gösterdiklerini ve bilmelerini sağladıklarını ifade etmiştir.

“Mesela düşünüyorsunuz bu çocuklar 5 yaşındayken, 6 yaşındayken bu şarkılar öğreniyoruz biz ve anlıyoruz yani. Terörist ne demek biz anlıyoruz yani. Mesela başka dünyada, başka ülkelerde öyle bir şey olmuyor bence. Mesela Türkiye’de öyle konular çocuklarla konuşmuyorlar yani. Roketler, taşlar falan ama biz de öğreniyoruz öyle şeyler yani. Çünkü Filistin’de küçüklükten

itibaren Filistin meselesini ya da Filistin'e ne oldu unutmayın diyorlar her zaman. Yani o zaman ailen yani doğduğun andan itibaren zaten orada yaşıyorsun. Doğduğun andan itibaren size o şeyi veriyor. Söylüyorlar yani" (Batı Şeria).

"Çok küçük bir yaşta bu şeyleri öğreniyoruz, nasıl bu Siyonistler bizi nasıl görüyorlar, bizden ne istiyorlar falan diye hepsini çok küçüçük bir yaşta öğreniyoruz, anlattılar... Dedemler Gazze'ye gelmişler o zaman ondan çok şey öğrendim. Çocukken ona gidince şey aktarıyordu, nasıl göç etmiş, 48'de ne olmuş, nasıl bir sıkıntılar yaşamış Gazze'ye geldikten sonra. Bu sebeple çok şey öğrendim. Filistin'le alakalı şey, çok fazla odaklanıyoruz. Şey, Osmanlı Devleti'nden başlayınca onlar nasıl, Filistin Siyonistler karşısında durmuşlar. Sultan Abdülhamid nasıl izin vermemiş?" (Nablus).

Filistinli öğrencilerin çoğu okulda, sokakta kendi gördükleri üzerinden olayları bizzat yaşadıklarını vurgulamışlardır. "Ben küçükken hemen mesela okula ya da okuldayken ya Kudüs Üniversitesi'nde biz bir sınav yapıyorduk. Hemen İsraili ordusu okula geldiler. Sınav kağıtlarını bıraktık. Masanın üstüne bıraktık, çıktık. Hemen kaçtık biz. Çünkü okula geldiler ve şu gaz bombaları atıyorlar" (Batı Şeria). Ayrıca ailelerinin günlük yaşantılarına da değinmişlerdir: "Mesela babam cuma namazına giderken çok şey yaşıyor" (Batı Şeria).

Mescid-i Aksa sahasında neredeyse her cuma günü baskınların ve baskıların yaşandığı bilinmektedir. Yakınlarının hapse girmesi ve orada somut hediyeler yaparak hafıza oluşturması da önemlidir.

"Annem de onun odasında bir kere gördüm. Bir şey iplerle yapmış o. Annem bu ne dedim. Dayın hapisteyken onu yapıyordu. Bütün şey hapisteki kalan Filistinliler onu yapıyorlardı, yani onlar için. Ve şu dayım en son bilmiyorum kaç sene kaldı ama çıktığı zaman büyük bir parti yaptık. Herkes geldi. Bütün ilçe geldi" (Batı Şeria).

Bu bağlamda orada yaşanan her bir pratik de görüşmecilerde tecrübe oluşturmuştur. Görüşmeciler yalnızca ailelerinin yaşadıklarını değil arkadaşları, akrabaları ve komşularının tecrübelerinden de örnekler vermiştir. Sözelimi çocukken mahalleden arkadaşının evinin yıkılmasını hiç unutmadığını şöyle belirtmiştir:

"Geldiler İsraili askerler ve şu büyük vinç gibi bir şey getirdiler bizim mahallemize. Hep bütün evi yıktılar. Hâlâ onu unutmuyorum. Yani üçüncü sınıftayken çok küçüktüm falan ama hâlâ hatırlıyorum. Annem nasıl, babam hepimiz camlardan bakıyorduk falan. Çok üzücü bir şey yani. Ve herkes ağlıyordu çünkü şu evi biz yaptık. Onun içinde yaşadık. Öyle güzel hatıralar var yani" (Batı Şeria).

Hatıralar da mekânlarla birlikte görünürlüğü ve hafızasını kaybettiği için öğrenciler anılarının yok olmasından yakınmışlardır. Buna ek olarak Filistin'de yaşanan tarihi olayların yıldönümlerinin de her sene gündeme getirildiği, o günlerde camilerde, evlerde, sosyal medyada hatırlatmalar, anmalar ve protestolar yapıldığı ifade edilmiştir. Nekbe ve Naksa olayları, Filistin Bağımsızlık Günü ya da İntifada tarihleri örnek olarak verilmiştir (Batı Şeria).

5.2.2. Vatan Kimliği

Filistinli öğrencilere sorular yöneltildiğinde ilkin Filistin'i "vatan, toprak ve ev" olarak tanımlamışlardır. Filistinlilik, tüm görüşmecilerin gururla ifade ettiği bir olgudur. Çok zorluk yaşadıklarını, baskı ve kısıtlamalara maruz kaldıklarını ancak bunların topraklarına olan bağlarını daha fazla güçlendirdiğini ifade etmişlerdir. Aidiyetlerini "benim ülkem, benim yerim ve evim" (Refah) söylemi üzerinden ailelerinin onlara anlatması, sevdirmesi ve meraklandırmasıyla ortaya koymuşlardır. Görüşmecilerden birinin verdiği örnek küçük yaşta vatanlarını öğrenmelerinin yansıması anlamında önemlidir:

"Benim küçük kardeşim 5 yaşında ekrana tükürüyor çünkü İsrail bayrağı var. Sonra bir kâğıtta İsrail bayrağı çizgi yapıyor. Sonra yerde şey basıyor, vuruyor. Sonra şeyi sobaya atıyor. Yani o da 5 yaşında ana okula gidiyor. Onlar orada öyle öğretiyorlar. O her zaman ne diyor? Ben Filistinliyim. Ben Filistinliyim. Filistin çok seviyorum. 5 yaşında o yani" (Batı Şeria).

Vatandan söz ederken görüşmeciler genelde Osmanlı'ya değinmiş, Abdülhamit ve Filistin ilişkisinden bahsetmişlerdir. Filistin'e gelen Yahudilerin uzun süreli kalmalarının veya toprak satın almalarının yasaklanması, geçici tezkerelerle yerleşmelerinin engellenmesi ve Yahudilere ait ibadet yerlerinin artışının incelenmesi gibi çalışmalar söz konusudur (Özdemir vd. 2019). Okulda, önce Osmanlı tarihini gördüklerini ve ailelerinin de Filistin konusunda Osmanlı karşılaştırmasını çokça yaptığını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte ölümü göze alacak kadar vatanlarına olan bağlılıklarını vurgulayan öğrenciler ailelerinin ve yakınlarının da bunun için mücadele ettiğini belirtmişlerdir:

"Ailelerimiz bize öğretti ki Filistin'in özgürlüğü kendi davamızdır, Mescid-i Aksa bizimdir ve onun için ölmeye hazırız. Vatanımızın özgürlüğü için canımızı feda etmemiz gerektiğini öğrettiler. Hepimiz vatanımız için umutlanıyoruz ve geçmişten bugüne kadar bütün nesillerimizle vatanımızı seviyoruz, kıyamet gününe kadar" (Ramallah).

Filistinlilerin topraklarına olan bağlılıkları görüşmecilerin geri dönmeye olan istekleri, mücadeleleri ve söylemlerinden anlaşılmaktadır. İsrail için görüşmecilerden birinin sözünü ettiği "Ardun bila şa'b, şa'b bila ard" (Batı Şeria) tanımlaması önemlidir. Siyonistlerin kendilerine karşı kullandıkları bu argüman "halksız yer, yersiz halk" anlamındadır. Buna karşın "Nasil milletsiz toprak bu? Filistinliler yıllarca burada yaşadılar. Ama onlar öyle diyorlar" (Batı Şeria) görüşünde bulunulmuştur. Filistinli kimliğinin yok sayılması, toprakların aslında seçkin Yahudilere ait olduğu düşüncesi öne çıkan fikirlerdendir.

Görüşmecilerin tümü vatan olarak gördükleri Filistin'den ailelerinin zorla çıkarıldığını ve dönmek için isteklerini açıkça belirttiler. Ayrıca kendi toprakları olarak belirttikleri bölgede "yabancı" olmaları ve asıl yabancı olarak Yahudileri görmeleri de dikkate değerdir:

"Bu bizim vatanımız. Biz çıkmak istemiyoruz. Yani şu toprakta, ülkede yaşamak istiyoruz" (Batı Şeria).

"Biz her zaman kıymet verdik, fırsatımız olursa dönmek isteriz. Kimse yani gidip kendini yabancı ya da yerinde yabancıları görmek istemez" (Kudüs).

5.2.3. Din Kimliği

Filistin Müslümanlar için kutsal görülmektedir. Tüm görüşmecilerde vurgulanan düşünce Filistin'in Hıristiyanlık ve Yahudilik için de önemli bir konunun bulunduğuudur. Yüzlerce yıl Hıristiyanlarla birlikte barış içerisinde yaşadıklarını ve bu durumun Filistin'in bir zenginliği olduğu belirtilmiştir. Yahudilerin bu coğrafyayı sadece kendilerine ait, hac ve kurban gibi ibadetlerinin merkezi ve yeniden diriliş mekânı olarak gördüğü bilinmektedir (Aydın, 2019: 31-52). Mescid-i Aksa'nın altında aranan da bu ibadet merkezidir. Görüşmeciler ise Müslüman olarak özellikle İsrâ Suresi 1. ayeti olan "Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi iştinde ve görmektedir" ayetini ve İslam dini Peygamberinin "üç mescit dışında hiçbir mescidi ziyaret için yola çıkılmaz. Benim bu mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa" (Müslim, Hac, 511) hadisini din bağlamında öne sürmüşlerdir.

Mescid-i Aksa'nın Müslümanlar için değeri görüşmelerde öne çıksa da Yahudilerin orada bulunan Ağlama Duvarı'na ve kiliselere de değinilmiştir. Mescid-i Aksa'nın altında aranan mabet için Mescidin altına oyulduğu ve uzun yıllardır arayışın sürdüğü ifade edilmiştir. Burada önemli olan bir nokta Filistinli ailelerin çocuklara Yahudilere karşı nefret duygusu aktarmamasıdır. Yahudiler ve Siyonistler arasındaki farkın ailelerin çocuklara aktardığı en önemli vurgulardan olduğu dile getirilmiştir. Yahudiler arasında bu farkın Müslüman ailelerce korunması söz konusuyken görüşmecilere göre Siyonistlerin çocuklarına aktarımlarında Müslüman ve Filistinlilere doğrudan bir nefret aşılmalara söz konusudur.

"Bize Yahudilerden dinlerinden dolayı nefret etmememizi öğrettiler, onların dini var, bizim dinimiz var ama biz işgalden ve işgalcilerden nefret ediyoruz, haksızlığı kabul etmiyoruz" (Cenin).

Görüşmelerde Filistinlilerin karşıt olarak ve onlar (öteki) olarak bahsettikleri Siyonistlerdir. Yahudilerin içerisinde onlarla aynı safta duran ve haklarını savunanların olduğunu söylemişlerdir.

“Bizim ailelerimiz basit bir aileler. Yani kin ya da bir kötülük yetiştirecek aileler değil. Bizim ailelerimiz daha çok din üzerinden gidiyor. Yani Filistin meselesini daha basit bir şekilde anlatmaya çalışıyorlar bize. Yani her devlette de olduğu gibi aileler normal yani yaşamak için elinden geleni yapıyor” (Gazze).

“Filistinli olmak” Filistin’i savunmak için görüşmecilerin ilk öne sürdükleri ortak argümandır. Ancak ilk kıblenin Mescid-i Aksa olması, ayetlerde bu bölgelere atıfların bulunması, üç kutsal mescitten biri olması, İsrâ ve Miraç olaylarının mekânı olarak görülmesi, kıyamet anlatılarının bu bölgede gerçekleşeceğine inanılması, Filistin konusunun yalnızca bir vatan meselesi olmadığını kanıtlar niteliktedir. Buna göre ailelerde dinle ilişki ve kültürel öğelerle birlikte Müslüman olmakla Filistin’i savunmak veya desteklemek arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur. Abdülfettah Awaisi’ye göre Filistin, tüm Müslümanların davası olarak görülmelidir. Filistin özgür olmadan Müslümanlar hiçbir yerde özgür olamazlar (Awaisi, 2015: 12-15).

“İslam dinine inanıp öğretilerine uygun bir şekilde yetiştik. Düşmanlarımıza inancımız ve dinimizle karşı duruyoruz” (Ramallah).

“Bizim asıl amacımız Kudüs’ü fethetmek. Çünkü Kudüs Peygamber efendimizin miracı. Bu yüzden yani Kudüs olmadan Filistin de özgür olamaz zaten. Hep böyle düşünüyorduk yani eğer biz özgür olacaksak yani sadece özgür olması bile yetmez bu. Hem Gazze hem de Kudüs özgür olması lazım. Mescid-i Aksa bu işgal altından da çıkması lazım. Çünkü sonuçta yani kutsal kılınan mescitlerden birisi yani Mekke’den sonra, Mescid-i Nebi’den sonra. Mescid-i Aksa kutsal bir mescitti. Çünkü Peygamber Efendimiz oradan miraca çıkmıştı. Yani hep bunları hatırlıyoruz ve akşam namazlarından sonra yani hep ya vaaz ya da ezberliyorduk camilerde. Her zaman, sürekli” (Halil).

Bu bağlamda Filistin’in özgürlüğü ile Müslümanların özgürlüğü eşdeğer görülmüştür. Mescid-i Aksa özgürlüğü için yapılan dualar, vaazlar ve derslerde vurgulanmıştır. “Filistin davası” olarak adlandırılan mücadelede bu uğurda can veren insanlar da çok değerli görülmektedir. Görüşmelerde ortaya çıkan bir diğer önemli bulgulardan biri Filistinlilerin şehitliğe ve öte dünyanın varlığına dair inançlarının güçlü olduğudur. Ailelerin bu konuda çocuklarına aktardıkları veya yansıttıkları bu bağlılık, güçlü karakterlere sahip bir nesli getirmiştir. Görüşmelerin hepsinde şehit bebekler ve ailelere vurgu yapılarak yaşanan insanlık dışı duruma karşın tevekkül ve sabırla mücadele edildiği dile getirildi. 7 Ekim sonrası şehitlere olan bakış açıları bu açıdan önemlidir. Ölümlere, zorluklara tevekkül ve sabırla yaklaşmaları din ile olan yakın ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Yakınlarını Allah’a emanet ederek ahirete ve kavuşmaya olan büyük inançlarının güçlülüğü bunu desteklemektedir:

“Acaba eski Filistin olabilecek mi? Yani keşke bu savaş olmasaydı sorusunu çok soran oldu. Ama şunu bilmemiz lazım. Filistin davası çok önemli bir dava. Ve bu davaya sahip çıkabilecek kişiler herhangi bir kişi değil. Herhangi bir insan değil. Sadece Allah’ın yolunda kimseler. Ve büyük zafer için büyük bir sabır gerekir. Büyük bir sabır, büyük bir şehit sayısı olacak. Biz buna inanıyoruz” (Gazze).

İsrail’in Filistin işgali, 7 Ekim’de Gazze’ye yönelik başlatılan saldırılar ve soykırım girişimi ile birlikte başlamamıştır. Neredeyse yüzyıldır süren mücadelede konunun yalnızca bir toprak işgali olmaması ve tüm Müslümanları ilgilendirmesi, dünyanın çeşitli ülkelerinde kurulan İslami hareketlerde Filistin’i liste başına yerleştirmiştir. Örneğin Tunus’ta kurulan Nahda Hareketi’nin parti beyannamesinde Filistin meselesi şöyle sahiplenilmektedir: “Nahda Hareketi Filistin Meselesi başta olmak üzere, dünyadaki eşitlik ve adalet sorunlarına odaklanır. Ve bu amaçla Arap ülkeleri arasında barışın uygulanması, birliğin geliştirilmesi ve dayanışmanın sağlanması için çalışmaktadır” (Gökçen, 2020: 226).

Filistin’de kurulanlar başta olmak üzere İslami hareketler, Filistin’in işgalden kurtarılmasını ve daha öncesinde olduğu gibi barış içerisinde Ömer emannamesi doğrultusunda birlikte yaşamayı önermekteydi (Aydın, 2020: 608-630). İslam Peygamberinin Kudüs’ün fethinin yolunu gösterdiğini ifade eden Awaisi’ye göre Ömer ve Selahaddin’de bu doğrultuda hareket etmiştir ve bölgenin fethi bu yolla yeniden gerçekleştirilebilir (Awaisi, 2017). Mescid-i Aksa’nın özgürlüğü için yeni bir

Selahaddin beklentisini ve Selahaddin Eyyubi yöntemini belirtenler katılımcılar da (Gazze, Refah) olmuştur:

“Selahattin Eyyubi Kudüs’ü fethettikten sonra yaptığı bir politika vardı. O politika çok önemli ve bu günlerde o politikaya ihtiyacımız var. Fikir açısından. İzlediği politika şuydu, fethettikten sonra sadece o Kudüs etrafındaki mahalleler, sadece Filistinlilerin kalmasını diye Türkiye’den, Cezayir’den, Fas’tan, Ürdün’den, farklı farklı Arap ve İslami bölgelerden bir aile getirerek Kudüs’ün etrafındaki o mahalleleri dağıttı onları. Selahattin Eyyubi, Allah rahmet eylesin, bize şunu demeye çalışıyor. Bu Kudüs sadece Filistinlilerin değil bütün Müslümanların toprakları, bütün Müslümanların bu Kudüs. O yüzden biz baktığımız zaman şu an Filistin ne kadar zulme maruz kalıyor. Biz onu sadece Filistin maruz kalıyor demememiz lazım. O anlamda, o politika fikir olarak şu an izlememiz lazım” (Gazze).

5.2.4. Direniş ve Mücadele Kimliği

Filistin için mücadele konusunda; Yahudilerin bölgeye gelmesiyle birlikte toprak kaybedilmesi, hükümetin el değiştirmesi, ülkenin adının, şehirlerin sokakların adlarının değişmesi görüşmelerde ortak temalar olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumu bilgi krizi olarak nitelendiren Awaisi, yalnızca mekân isimlerinde değil, şüphe uyandırılarak bilgi kaynaklarında ve tarihi verilerde de muğlaklık oluşturulduğunu ifade etmiştir (Awaisi, 2013: 143-174). Mescid-i Aksa’nın altında tünellerin kazılması, Süleyman mabedinin araştırılması ve Yahudi aitliğine bağlı bölgede somut veriler aranması ve meşrulaştırma aracı olarak dini kullanımları Filistinlilerin sorunlarından bazıları olarak açıklandı. Ürdün’e gönderilen Filistin ailelerinden birine sahip olan (Refah) evlerin gasp edilme sürecini detaylandırdı.

“Bizim mesela kendi yerlerimiz de aynı şekilde oldu. Dedelerimize de geldiler mesela. Çalmadan önce geldiler. Satın dediler. Ben satmam. Ben kendi abilerim de şehit oldu, akrabalarım da şehit oldu. Ben niye satayım ki bunu? Çocukların geleceğini, torunların geleceğini, çocukların geleceğini kurtarıyoruz. Kurtarmayın abi, ben Allah’a güvendim. Tek dediği şey bu. İnanın da o zamanlar dediğim gibi cebinde beş kuruş para yoktu. Bu Filistin’deki arsalar... Şu anda arsalarımız da vardı, tapularımız da vardı. Şimdi biz satmadık ya. Tamam o zaman geçmiş olsun. Siz arsalarınızı almayın, alabilerseniz gidin alın. Biz zorlukla aldık vesaire. Evet ve işte site yapmışlar. İsraililer bölgeleri ayrılıyorlar ya, site yapıyorlar. Site var şimdi. Ama hırsız, hırsız mı şikâyet edeceğim” (Refah).

Evlerinden, yerlerden ayrılan ailelerin genel anlamda birbirlerine yakın yerlere yerleşemedikleri görülmüştür. Dedelerinin, akrabalarının farklı yerlere yerleştiğini ve böylece akrabalık ilişkilerinin de zedelendiğini ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak sürecin yeni başlamadığının on yıllardır aynı zorlukları yaşadıklarını söylemişlerdir:

“1967 savaşında işgal, babamın ailesini zorla yerinden etti; önce Suriye’ye, sonra Lübnan’a, sonra Ürdün’e, sonra da Filistin’e. Babamın ailesinin yarısı şu anda Filistin’de, diğer yarısı da Ürdün’de. Ailemiz bize topraklarını Yahudilere satmadıklarını, vatanlarını çok sevdiğini, zorla, şiddet ve cinayetle terk ettiklerini, yüzde beşi geçmeyen küçük bir kesimin de topraklarını doğrudan ya da dolaylı olarak Yahudilere sattığı anlattı” (Cenin).

Büyük ailelerinin de kendilerinin de her zaman Filistin’de kalmak istediklerini ve geri dönmeye olan arzularını dile getiren görüşmeciler vatanları için mücadeleye devam edeceklerini ifade etmişlerdir.

“Sonra hani onların elinde olan bir şey değildi. Onlar da dönmek istediler, ama dönemediler. Yani sürekli bize anlatıldı hani biz aslında dönmek istiyorduk dönemedik diye... Annemin ailesine de saldırı yapıldı. Sadece üstündeki kıyafetlerle çıktılar. Sınırlara gitmek zorunda kaldılar” (Kudüs).

Görüşmeciler, mücadele kimliklerinin ailelerinde de var olduğunu bunun her zaman bu şekilde devam edeceğini vurgulamışlardır. Buna ek olarak görüşmecilerin mücadeleyi gündelik hayatlarının bir parçası haline getirdiklerinden ve bunun sürekliliğinin farkında olduklarından bahsetmek gerekir. 7 Ekim itibarıyla olan işgale de bu bakış açısıyla baktıkları görülmektedir:

“Bizim evimiz bombalandı. Bu savaş, son savaşta. Sadece bizim evimizde değil, bütün mahalle imha edilmiş. Bütün mahalle. Tamamen. Biz zaten daha önce yani lüks hayat yaşamıyorduk.

Çünkü sonuçta yani Gazze dediğim gibi işgal altındaydı zaten. Yani şu an da eskiden de yaşamıyorduk. Şu anda böyle olaylar da olunca da yani çok da fark yok. Tabii ki savaş olarak fark var. Moral olarak fark var ama sonuç aynı” (Nablus).

“Her şeyi kontrol ediyorlar. Bizim hayatımız cehennem gibi oldu yani... Biz de şu savaş ya da Filistin durumu hiç kötü bir şekilde bakmıyoruz. Ve biz bu şekilde şey büyüdük. Yani mesela kimse demiyor ki şu savaş keşke doğmasaydım falan. Kimseye söyleyemez Filistin’de. Çünkü biz biliyoruz şu kutsal toprak ve kıyamet gününe kadar hep işgal altında olacak. Öyle şeyler oluyor yani. Hepimiz onu yaşadık yani. Bazen sıkıyoruz. Bıttık falan diyoruz yani. Tabii ki var insanlar çıkmak istiyorlar. Ama bu bizim hayatımız yani. Biz de savaşta doğduk. Ve öyle şeye büyüdük falan” (Batı Şeria).

Son olarak Filistin’de bulunan ve mücadelenin somut bir karşılığı olarak ortaya çıkan örgütlenmelere ailelerinin ve çevrelerinin katılmış olması da direniş kimliklerinin besleyicisi ve belirleyicisi olmuştur. Dayısının ve akrabalarının el Fetih yakınlığını dile getiren görüşmeci bu durumun ve sürecin kendisinde olan karşılığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Biz çocukken şey görüyorduk, Hamas sürekli savunuyordu Gazze’den. Fetih ise hükümetle birlikte iş birliği yapıyor arada sırada. Ve aslında onların başında geçen kişi kötü biriydi. Ve sürekli Yahudilerle anlaşmalar yapıyordu. Biz o yüzden çocukken onlardan nefret ediyorduk. Sizin savunmanız gerekiyorken gidip anlaşma yapıyorsunuz. Ben çocukken hatırlıyorum sürekli Hamas ile birlikteydik. Sonra büyüyünce insanlar değişiyor. Yani Hamas’taki olanların içinde kişiler de dâhil. Bazıları yani bu her yerde var. İşte bir şey bir amaç için çalışıyor bir grup. Ama kimisi sapıyor bu amaçtan. Mesela para için yapıyor ya da şöhret için de yapabiliyor. Bazılarını böyle görünce ben dedim ki kimseyi tutmayacağım. Sonuçta gerçekten hakıyla savunan hem Filistin’i hem İslam dinini savunan kim olursa onun yanırım” (Kudüs).

5.2.5. Politik Aktarım

Siyasi tavır belirtmek noktasında bazı görüşmecilerin çekinceleri olsa da görüşmelerde ağırlıklı olarak 7 Ekim’de başlayan savaş da göz önünde bulundurularak “Filistin’i savunan, destekleyen kim varsa onun yanındayız” görüşü vurgulanmıştır. Gruba dâhil olmanın zorluğu veya bunu dile getirmenin olumsuz karşılığını yaşamış olmaları da dikkate değerdir:

“Biz kimseye destek vermiyoruz çünkü nasıl diyorum mesela benim dayım şu tarafa destekleniyor ve çok zorlanıyor hayatı yaşarken yani. Onlar ona her zaman mesela onu hapis alıyorlar. O da Filistin’den çıkarken hep pasaporta bir şeyler yapıyorlar yani izin vermiyorlar ya da saatlerce bekliyor şey kontrol noktasında falan. Bizim dayımız sıkıntılar yaşadığı için babam, annem öyle şeyler destek vermiyorlar. Çünkü biz sonuçta babam, annem diyor ki eğer isterseniz Hamas tarafına, Fetih tarafına herhangi bir tarafa gidersen sonuçta biz Filistinliyiz. Biz Filistin’e destek veriyoruz. Biz Filistin’de özgür istiyoruz yani. Onların şu cenahların amaçları biz de amaçlarımız var yani aynı amaçlar. Onlar da ben de Filistinliyiz. Filistin’i çok seviyorum. Destek veriyorum. Filistin’de yaşamak istiyorum. Özgür bir ülkede yaşamak istiyorum. Onu olmak için yani bir cenah olmam gerek yok yani” (Batı Şeria).

Çocuk yetiştirme konusunda kendi aileleriyle Siyonist aileler arasındaki fark sorulunca; Siyonist ailelerin çocuklarına tüm Filistinli Müslüman Arapları bir “düşman” olarak gösterdiklerini ve kendi ailelerinin ise Yahudiler ve Siyonistler arasında farkı vurguladığını ve bu doğrultuda dinin de verdiği hoşgörü teşvikiyle daha ılımlı bir tavır takınmalarını öğütlediklerini belirtmişlerdir. Ancak buna ek olarak kendini, vatanını ve dinini savunma anlamında bu tavrın sert bir tavra da dönüşebileceği ifade edilmiştir. Yahudilerin Tevrat üzerinden şekillendirdikleri “seçkin ve üstün topluluk” algısı da bunu desteklemektedir (Kitab-ı Mukaddes, Çıkış 19: 6).

“Diğer taraf önce çocuklarını Yahudileştiriyorlar. Yahudileştirmek demek sen bütün insanlardan daha iyisin demek. Öyle demek istiyorlar. Seçkin bir topluluğumuz gibi. Çünkü onlar ne yapmak istiyor? Kendi inançlarına göre biz Yahudiler diğer insanlardan daha üstünüz. Ve kendi kitabımıza göre insanlar bizim için çalışacak. Yani onlar hayvanlar gibi. Köle olacak. Köle olacak bizim için. Ve o köle bizim işimize yaramazsa onun öldürülmesi gerekiyor. Şeklinde açık açık açıklamalar yapıyor sosyal medyada. Çocuklar da bu şekilde yetiştiriyor” (Gazze).

Bu bağlamda dini öğretilerin ve kültürün etkili olduğunu, aile öğretilerinin dini değerlere dayandırıldığını ifade etmişlerdir. Müslümanlar açısından barış içerisinde yaşamak, kötü davranmamak, sebepsiz yere düşmanlık etmemek önemlidir. Ancak ailelerinin dinlerine ve vatanlarına savaş açanlarla mücadele etmenin gerekliliğini aktardıkları görülmektedir.

“Siyonist aileler çocuklarına zulmü, yolsuzluğu ve zorbalığı öğretiyor, masum insanları öldürmeyi öğreniyorlar ve Filistin'in kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlar, ancak bunun doğru olduğunu düşünmüyorum. Siyonist aileler, Mescid-i Aksa'yı yıkmaları ve yerine iddia edilen tapınağı inşa etmeleri gerektiğini öğretiyorlar, ancak Filistin halkı olarak bizler bu isteği tarihimize ve dini değerlerimize karşı bir saygısızlık olduğunu düşünmekteyiz” (Ramallah).

“Çocuklarının zihinlerine Filistin'in Yahudiler için vaat edilmiş topraklar olduğunu aşıyorlar” (Cenin).

Görüşmeciler, karşıtlıklarına en temel sebep olarak vatani ve dini haksızlıkları, fiziki ve maddi zararlara uğramalarını öne sürmüşlerdir. Burada Filistinli görüşmecilerin kendilerini ırk karşıtlığı olarak bilinen antisemitist şeklinde tanımlamadıkları Siyonizm'e, devlet kurulmasına ve yerlerinden edilmelerine karşı bir karşıtlık içerisinde oldukları görülmektedir (Badiou, 2011). Antisyonizm ve antisemitizm çok karıştırılan iki kavram olarak görülsede görüşmecilerin bunun farkında oldukları ve ailelerinden de bu doğrultuda bilgiler edindikleri görülmektedir. Aileleri anlatırken dini ve ırki sebepleri öne sürmemişlerdir ve bunun ayırımına varmaları için yönlendirmelerde bulunmuşlardır. Bunların sonucu olarak Siyonistlere düşman gözüyle baktıklarını ve onları Yahudilerden ayrı olarak değerlendirdiklerini söylemişlerdir:

“İsrail'de bizim yanımızda duran insanlar da var. Yahudi olup bizim yanımızda duranlar var. Onlar işte bizim gibi mesela Müslümanlar var bir de dindar Müslümanlar var. Yahudiler de aynı şekilde Yahudiler var. Bir de dindar Yahudiler var. Dindar Yahudiler işte İsrail kurulmaz demişler. İşte onlar bizi destekliyor” (Halil).

7 Ekim itibarıyla Gazze'de yaşanan savaş, görüştüğümüz kişilerin ailelerinin orada olması, uzun periyotlarda onlardan haber alamamaları, kayıplar yaşamaları ve izledikleri her görüntünün bir tarafıyla öznelere olmalarından kaynaklı kendilerini uzakta oldukları için kötü hissetmelerine neden olmuştur.

“Yani odaklanamıyorum derslere. Çünkü mesela atıyorum şu an ben telefonumu kapattım. Bir saat iki saat sonra belki bir haber paylaşılacak. Bir haber paylaşılacak ve ondan habersiz kalacağım. Düşüncesinden çok korkuyorum” (Gazze).

“Başta bir ay oldu. Bir ay sürdü. Bir ay boyunca hiç iletişim alamadım yani haber alamadım. Ama o ilk başlamalarda. İnternet kesildiği zamanlarda. Daha sonra bu iki hafta önce de bir de biraz benim kendi tıp alanım olduğu için biraz da soramamıştım ama internet de çok gelmiyor yani onlarda. Gece saat bir iki gibi geliyor. Yani sağlıklı olduklarını biliyorum ama güvende olduklarını yok” (Halil).

Bu doğrultuda özellikle erkek görüşmecilerde gördüğümüz Hamas güçlerine olan övgü ve gurur söz konusudur. Katılımcılar, Gazze'ye yeterince yardım edemediklerini ve etkide bulunamadıkları için üzgün olduklarını ifade ettiler. Aileleriyle görüşmelerinde doğrudan bilgi aldıklarını ve acıyı daha yakından takip ettiklerini dile getiren görüşmeciler, Türkiye'de Samsun'da katıldıkları etkinlik, boykot çalışmaları, miting ve konferanslardan söz etmişlerdir:

“Mücadelenin içindesin. Yeterli geliyor mu gelmiyor mu? O kişiye göre değişebilir. Etkisi var işte. Tabii ki de insanlar yürüyüş yaparken yürüyüş yapınca pardon yani halk olarak halktan halka destek olunca tabii ki de etkisi var yani. İnsan diyor ki tamam biz tek değiliz. Haklıyız” (Refah).

Haber konusunda manipülasyonların olduğunu ve en büyük katkı olarak doğru haberleri yaymaya çalıştıklarını ve ailelerinden Gazze'deki çevrelerinden iletişim her ne kadar güç olsa da bilgi almaya çalışarak bunları yaydıklarını söylediler. Görüşmecilerin hepsinde savaşın bitmesine değil, olması gerektiğine dair olan inancın hâkim olduğu görülmüştür. Bu bağlamda sorduğumuz Hamas sorusuna hepsinden Hamas'ı olumlayan bir yanıt ve çıkan haberlerin aksine bu mücadelenin hep var olduğunu ve Hamas'ın tepki ve savunma olarak karşılık verdiğini ortaya koydu. *“Yani ama şu*

an Hamas'ın bir desteği yani. Sonuç olarak onlar sizi savunuyor olarak görüyorlar. Bilmiyorsunuz. Çünkü şu an yani Gazze'yi ayakta tutan Gazze'yi savunuyor. Onlar var" (Halil). Moral bozukluğundan tüm görüşmeciler söz etse de bunun bir yanı sıra onlara iyi geldiğini direniş için ciddi ve gerekli bir adım olduğunu öne sürdüler:

"Her şeyin hikmetini araştırmak, okumak, bilmek bizim işimiz değildir. Belki bu savaş Avrupa'da bir köyde yaşayan birinin Müslüman olabilmesi için ortaya çıkmış olabilir. O savaşın hikmetini araştırmak bizim işimiz değildir" (Gazze).

"Filistin'i savunan herkesin, onun yanındayım. Onu da söyleyeyim. Hamas'ın yanındayım şu an. Sebebi ne? Filistin savunuyor. Ayrıca Hamas'tan başka bütün Filistin'i savunan bütün örgütlerin onların yanındayım. Savunuyorlar. Ne olursa olsun fark ediyorlar" (Refah).

Ayrıca Hamas ordusuyla alakalı işlerini çok ciddi ve gizli bir şekilde yürüttüklerini, beklentileri olsa dahi kendilerini ve ailelerini böyle güçlü bir oluşumun şaşırttığını dile getirdiler. Öyle ki en yakın arkadaşlarının dahi şehit olduktan sonra Hamas kuvvetlerine dâhil olduğunu öğrenenler bulundu. En büyük motive kaynağı olarak Hamas'ın paylaştığı videolar olduğunu ve kendilerini o oluşumun içerisinde gururla ülkelerini savunmak istediklerini paylaştılar. Bazı videolarda yaşanan olayları "mucize", "Allah'ın hikmeti ve yardımı" olarak nitelediler (Refah).

Katılımcıların tümü Türkiye'de en çok karşılaştıkları itham olarak toprak satma meselesine değindi. Bu konuda çokça yanlış algılandıklarını, çok az kişinin evini kendi isteğiyle sattığını ve bu kişilerin de kendi aralarında "hain" görüldüğünü ifade etmişlerdir. Çoğu kez yasal boşlukları kullanarak veya zorbalıkla alınan evlere yerleşimcileri geçiren İsrail hükümetinin bu isnatsız bilgileri yaymasının Filistin kimliğini zedelediğini düşünmektedirler. Tüm görüşmeciler 7 Ekim itibarıyla aileleri ve arkadaşlarıyla iletişimi koparmadıklarını Gazze işgalinden beri internet ve elektrik kesintilerinden dolayı görüşmeleri azalsa da normal şartlarda her zaman görüşmelerinin devam ettiğini söyledi. Savaşla birlikte kısa mesaj ve telefon görüşmeleriyle sağlık durumlarından ve durumdan haberdar olmaya çalıştıklarını bildirdiler. Filistin'e gitme konusunda bazıları 5-6 yıldır gitmezken bazıları her sene tüm zor şartlara rağmen yaz tatilinde gittiğini belirtti.

"Odaklanamıyorum derslere. Çünkü mesela atıyorum şu an ben telefonumu kapattım. Bir saat iki saat sonra belki bir haber paylaşılacak. Bir haber paylaşılacak ve ondan habersiz kalacağım. Düşüncesinden çok korkuyorum" (Gazze).

"Biz şey, üniversitemiz bittikten sonra mezun olduktan sonra, ben mesela Gazze'ye dönmeyi isterim. Bu sebeple hiç unutmuyoruz" (Nablus).

Görüşmeciler her nerede olurlarsa olsunlar vatanları için mücadele edeceklerini, tıp, sivil havacılık gibi ülkelerinin gelişimi için önemli gördükleri bölümlerde eğitimlerini tamamlayarak ailelerinin yanına dönmek istediklerini dile getirdi. Bu bağlamda politik duruşlarını Filistin, Gazze ve Müslümanların yanı sıra nitelemiş. Savaşa da bu açıdan destek olmaya çabalamışlardır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma Filistinli ailelerin özellikle vatan ve din üzerinden aktarımlarının çocukların direniş kimliklerinin oluşumundaki önemini ortaya koymaktadır. Çocukların bizzat Filistin'de yaşarken karşılaştığı sorunlar ve pratikler de aile öğretilerini pekiştirmiştir. Göç eden ailelerde daha belirgin şekilde görülen mücadele ve geri dönme isteği, yaşanan pratiklerin teşviklerini arttırdığını göstermektedir. Çalışmada Filistin bahsinde görüşmecilerin ilk söylemi "vatan ve toprak" üzerinden aidiyetle ilişkilendirilmiştir. Akabinde din ve kültürel değerler öne sürülmüştür. Görüşmeciler genelde Filistin coğrafyası, özelde Kudüs'ün Müslüman, Hıristiyan ve Yahudiler için öneminden, 1948'den günümüze kadar süregelen İsrail'in uygulamış olduğu politiklardan, Siyonist eylemcilerin Filistin coğrafyasını ele geçirme sürecinden ve buna karşı geliştirilen, Filistinlilerin toprak milleti olarak, farklı fraksiyonlar oluşturarak siyasi ve toplumsal alanlarda direnişlerinden bahsetmişlerdir. Bununla birlikte Mescid-i Aksa'nın altında devam eden kazı çalışmaları, bu kazıları Süleyman Mabedi'nin temelinde dair izler olduğunu iddia ederek icra etme faaliyetlerinden ve bu yolla geçmişte de yaşandığı

üzere Mescid-i Aksa'ya yönelik sistematik şekilde süren baskınlardan, yakma ve imha etme çabalarından da söz etmişlerdir. Bu yaşanan süreçler yer yer öğrencilerin ve ailelerin gündelik yaşamlarında bizzat deneyimledikleri olaylar olmakla birlikte bazı öğrencilerin ailelerinin anlatıları üzerinden gerçekleştiği ifadelerinde yer almıştır. Filistin topraklarının özellikle Mescid-i Aksa ve Kudüs'ün bireylerin gündeminde yer ettiği, yaşanan süreçlerin farkında oldukları ve genelde Müslümanların sahip çıkması gereken bir "dava" olarak gördükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Filistinli öğrencilerin dini öğretiler üzerinden vatanlarına olan aidiyetlerini ve sevgilerini görüşmelerden çıkarmak mümkündür. Sıklıkla Filistin'i savunma yönünde açıklamalarının, ilk kıblenin Mescid-i Aksa olması, ayetler ve hadislerle bu bölgenin kutsal olması, İsrâ ve Mi'raç hadiseleri üzerinden yapılan açıklamalar, kıyamet anlatılarının yine bu bölgede olacağına inanılması Filistin meselesinin sadece vatan meselesi olmadığını da göstermektedir. Bununla birlikte görüşmecilerin Kudüs'e ayrı parantez açtıkları, Kudüs'ün, Mescid-i Aksa'nın özgür olmadan Filistin'in özgür olmayacağını belirtmeleri de din kimliğinin hayatlarında ne kadar güçlü bir rol aldığını da göstermektedir.

Çalışmanın temel odağı olan aile öğretileri ve aktarma yollarına bakıldığında, Filistinli öğrencilerin, Filistin konusunda bilgi edinme süreçlerinin sıklıkla ailelerinin yaşadığı deneyimlerin aktarımları, okulda öğrendikleri şarkılar, tekerlemeler, marşlar, gündelik yaşamdaki kendi deneyimleri, cami ve sivil yapılanmalarda öğrendikleri ayet ve hadislerden edinilen bilgiler olduğu görülmüştür. Filistin'den zorla göç ettirilen ve yerlerinden edilen ailelerde de yaşanan sürecin hikâyeleştirilerek çocuklarına küçüklüklerinden beri aktardıkları ifadelerde yer almıştır. Bununla birlikte ailelerin simgeler ve somutlaştırmalar yoluyla aktarımını Filistin davasını canlı tutma çabası olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır. Çalışmada özellikle direniş ve vatan kimliği bakımından öğrencilerin hepsi küçüklüklerinden beri yaşadıkları zorluklar, baskılar ve kısıtlamalarla sürecin üzücü olduğunu kabul etmeleriyle birlikte sürece "lanet" ve "küfür" etmedikleri, Filistinli olmakla gurur duydukları ifadelerde yer almıştır. Bu bağlamda özellikle din kimliğinin daha sık biçimde vurgulandığı görülmüş, coğrafyalarının kutsal olduğunu, geçmişten beri sürekli savaşların yaşandığını belirtmişlerdir.

Çalışmada önemli olan bir diğer nokta da Filistinli öğrencilerin ailelerinden ve okullarından öğrendikleriyle, hiçbir zaman farklı dinlere karşı nefret duygusuyla yetiştirilmedikleri vurgusu olmuştur. Bu bağlamda kendilerine, ülkelerine düşmanlık eden Siyonistlerle mücadele ettiklerini, kendilerini destekleyen Yahudilerin ve Hristiyanların da bulunduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin çok karıştırılan iki kavram olan antisyonizm ve antisemitizmin farklı anlamlara sahip olduğunu bilerek yetiştirildikleri ortadadır. Buna göre kendilerini ve ailelerini "Filistin'de Yahudi devleti kurmayı hedefleyen siyasi hareket" şeklinde tanımlanan Siyonizm'in karşıtı olarak konumlandırmaktadırlar. İslam dininin de ailelerinin de "Yahudi ırkı karşıtlığı" olarak bilinen antisemitist olmadığını ifade etmişlerdir. Siyonistlerin, çocukları, Müslümanlara nefretle ve kendilerinin seçkin bir millet oldukları vurgusuyla yetiştirdikleri de görüşmecilerin söylemlerinden çıkarılabilmektedir. Dolayısıyla Filistinli kimliğinin antisemitist değil antisyonist bir niteliğinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin ailelerinin veya çevrelerinin politik bir duruşu da gözeterek örgüt veya hareketlere katılmalarının, görüşmecilerin politik tavırlarını etkilediği görülmüştür. Ailelerinin katıldığı örgütlerde olumsuz pratikler yaşamış olmaları veya bu hareketlere katılmalarıyla hayatlarının zorlaşması, izin ve kontrollerde sıkıntılar yaşamaları politik duruşlarını gizlemeleri veya tüm bunlardan soğumalarına sebep olmuştur. Öğrencilerin bu bağlamda en genel ifade ile Filistin'in destekçisi kim ise o tarafta olduklarını belirttikleri görülmüştür.

Çalışmanın bir diğer sonucu öğrencilerin ailelerinden uzak olmalarına rağmen Filistin gündemini yakından takip ettikleri, yaşanan işgalin vatanları olan Filistin'e geri dönme isteklerini azaltmak yerine güçlendirdiği, özellikle 7 Ekim itibarıyla orada mücadele eden, savaşan, can veren veya sadece kaçmayarak dahi orada bulunmayı tercih eden insanlara hayran oldukları ve onları destekledikleri söylemlerinden açıkça anlaşılmaktadır.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers: Birinci yazar /First author %35, İkinci yazar/Second author %35, üçüncü Yazar/Third author %30.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

Kaynakça

- Al-Hajjaj, M. 2015. *Sahih Müslim*. Beyrut: Dar el-Kutub el-İlmıyyah.
- Alım, E. (2020). The Art of Resistance in the Palestinian Struggle Against Israel. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 7(1), 45-80. <https://doi.org/10.26513/tocd.635076>
- Alnaji, S. (2022). "The Maintenance of Identity and Transnational Family Ties Across Generations: The Role Of Palestinian Mothers In Turkey", *Unpublished Master's Thesis*, Ted University Graduate School Migration Studies, Ankara.
- Al-Salim, F. (2015). *Palestine and the Decline of the Ottoman Empire: Modernization and the Path to Palestinian Statehood*, London: I.B. Tauris.
- Armaoğlu, F. (1989). *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Aydın, M. (2019). İsrail'in Kudüs Politikasının Dini Nedenleri Üzerine Bir Analiz. *Milel ve Nihal*, 16 (1), 31-52. <https://doi.org/10.17131/milel.584972>
- Aydınlı, O. (2020). Kudüsün Fethi ve Hz. Ömer Emannamesi. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 608-630.
- Ayhan, V. (2009). Hamas: Filistin Direnişinde Politik İslam, *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 101-136.
- Badiou, A., Hazan, E., & Zizek, S. (2014). *Anti-Semitizm Üzerine* (O. Bülbül & E. Ünal, Çev.). Encore Yayınları.
- Boran, Y. (2006). *Geçmişten Geleceğe Filistin Direniş Hareketi El Fetih ve Hamas*. İstanbul: Mephisto.
- Burhan, A. (2008). "Filistin-İsrail Çatışması ve Hamas", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Isparta.
- Chomsky, N. ve Pappe, I. (2011). *Yaşamla Ölüm Arasında Gazze; Dünden Bugüne Filistin Sorunu*, Ed. Frank Barat, Çev. Taylan Doğan, Ali Kerem Saysel, İstanbul: BGST.
- Çağan, K. (2013). Ailenin İşlevleri, *Aile Sosyolojisi* içinde, (3. Baskı), Ed. Kadir Canatan & Ergun Yıldırım, İstanbul: Açılımkitap.
- Çubukçu, M. (2002). *Bizim Filistin: Bir Direnişin Tarihçesi*. İstanbul: Metis Siyahbeyaz.
- Davis, R.A. (2016). *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları: Filistin Köy Tarihleri*, Çev. Hayrullah Doğan, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Duman, T.İ. (2023). Ortadoğu'daki İslâmî Hareketlerin Siyasal Entegrasyonu: Mısır İhvanı, Hizbullah ve Hamas Örnekleri, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü Ortadoğu Çalışmaları Anabilim Dalı, Sakarya.

- El-Awaisi, A. (2015) *Beytülmağdis Bereket Daireleri Teorisi*, çev. Emine Nur Kafalı vd. İstanbul: Beytülmağdis Çalışmaları Vakfı.
- El-Awaisi, K. (2017) *Resulullah'ın Beytülmağdis Fethine Dair*, çev. Fatma Beyza Öğretici, İstanbul: Beytülmağdis Çalışmaları Vakfı.
- El-Awaisi, K. (2019). "Beytülmağdis'in İşgali ve Bilgi Krizi". *Milel ve Nihal*, 16(1), 143-174. <https://doi.org/10.17131/milel.584981>.
- Elbedour, S., Bastien, D. T., & Center, B. A. (1997). Identity Formation in the Shadow of Conflict: Projective Drawings by Palestinian and Israeli Arab Children from the West Bank and Gaza. *Journal of Peace Research*, 34(2), 217-231. <https://doi.org/10.1177/0022343397034002007>
- El-Karadavi, Y. (2009). *Her Müslümanın Ortak Davası Kudüs*. İstanbul: Nida.
- Ersoy Ceylan, T. (2016). Çatışan Kimlikler: İsrail'de Toplumlar Arası Güvenlik İkilemi. *Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ersoy Ceylan, T. (2021). 1948: Mekân-kırım Yoluyla Unutma Rejiminin Kuruluşu. *Filistin Araştırmaları Dergisi*, (9), 77-107.
- Farah, T. E. (1980). Learning to Support the Plo: Political Socialization of Palestinian Children in Kuwait. *Comparative Political Studies*, 12(4), 470-484, <https://doi.org/10.1177/001041408001200406>
- Gannuşı, R. (1988). *Filistin Sorunu ve FKÖ*. Türkçesi: Lütfullah Bender, İstanbul: Bir.
- Goldhill, S. (2011). *Kudüs Tapınağı*. Çev. İbrahim Şener, İstanbul: Doruk.
- Gökçen, A. (2020). *Tunus: Nahda Hareketi*. Ankara: Maarif Mektepleri.
- Halloum, R. (1989). *Belgelerle Filistin*. İstanbul: Alan.
- Hart, J. (2004). Beyond Struggle and Aid: Children's Identities in a Palestinian Refugee Camp in Jordan. In J. Boyden & J. De Berry (Eds.), *Children and Youth on the Front Line* (pp. 167–188). New York, NY: Berghahn.
- Kanafani, G. vd. (2007). *Filistin: Devrim Sürüyor; Filistin Halk Kurtuluş Cephesi*. Der: Evrim Opuz, Çev. Akın Sarı ve Sosyalist Barikat, İstanbul: Anka.
- Karadeniz, S. (2018), *Kamp, Kimlik ve Biyosiyaset Ürdün'deki Filistinli Mülteciler*, İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Kaya, M., & Polat, E. (2023). Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Diplomasi Serüveni: Oslo Barış Süreci. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 226-240. <https://doi.org/10.29029/busbed.1297870>
- Khadoora, E.R.A. (2023). الدور النضالي للمرأة الفلسطينية في مدينة القدس (2000 – 2022). *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 23(1), 173-184. <https://doi.org/10.31456/beytulumakdis.1166660>
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı, *ASOS Journal*, 5(47), 480-495.
- Kurt, M. (2020). Filistin'deki İşgale Meşruiyet Üreten Bir Yöntem Olarak İsrail Arkeolojisi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 35(1), 213-242. <https://doi.org/10.18513/eketid.769971>
- Krämer, G. (2017). *Filistin Tarihi: Osmanlı Fethinden İsrail'in Kuruluşuna*. Çev. Suphi Nejat Ağırnaslı, İstanbul: Verita.
- Mert, R. (2017). "Tarihsel, Mitolojik ve Dini Bağlamda Kutsal Bir Mekân Olarak Kudüs", *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.

- Montefiore, S.S. (2016). *Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi*. İstanbul: Pegasus.
- Özdemir, H. vd. (Ed.) (2009). *Osmanlı Belgelerinde Filistin*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Özden Cankara, P., & Cankara, Y. (2020). 2000’lerde Filistin’de Meşru Temsilcilik Tartışmaları: Hamas ile El-Fetih Arasındaki Rekabet. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 469-503. <https://doi.org/10.36543/kauibfd.2020.021>
- Pappe, I. (2007). *Modern Filistin Tarihi*. Çev. Nuri Plümer, Ankara: Phoenix.
- Pappe, I. (2022). *Filistin’de Etnik Temizlik*. Çev. Yankı Deniz Tan, İstanbul: İntifada.
- Sirhan, B. (1970). *Palestinian Children: “The Generation of Liberation”*. Beirut: Palestine Liberation Organization Research Center.
- Sayigh, R. (2008). Palestinians: From Peasants to Revolutionaries a Quarter of a Century On. *Temps et espaces en Palestine*. In R. Heacock (éd.), Presses de l’Ifpo.
- Süer, B. (2010). “Militaların, Şehitlerin ve Casusların Anlatılmamış Öyküsü: Hamas – Zaki Chehab”, *Ortadoğu Etütleri*, 1(2), 189-185.
- Toprak, B. (2023). İsrail’e Dönüş Miti Bağlamında Kutsal Metnin Araçsallaştırılması. *Artuklu Akademi*, 10(2), 159-181. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1343869>
- Zureik, E. (1977). Toward a Sociology of the Palestinians, *Journal of Palestine Studies*, 6(4), 3-16. <https://doi.org/10.2307/2535775>
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu). (20.04.2024). “Yükseköğretim Kurulu Başkanı Özvar Bursa’yı Ziyaret Etti (20.04.2024)”, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2024/yuksekogretim-kurulu-baskani-ozvar-bursa-yi-ziyaret-etti.aspx>, Erişim Tarihi: 30.04.2024.

Extended Abstract

The process that has been continuing against Palestinians for about a hundred years has become an important part of the culture in the region. In this context, the resistance shown to Israeli policies has become one of the most important elements of the Palestinian identity. It has been a major determinant, especially in terms of building a national Palestinian identity. The importance of the family institution, which is the most important carrier and transmitter of this identity and culture, becomes evident especially in the identity construction of new generations. This study aims to reveal the role of family teachings in the construction and transmission of Palestinian identity to generations. The reason for focusing on university students in the study is that they have obtained significant awareness regarding the Palestinian identity, have largely completed the cultural and political transmission from their families due to their age, and are able to express themselves better.

The Palestinian identity, which highlights the "other" (Israel, Zionists, settlers, etc.), contributes to the identity construction specifically of young Palestinians in the diaspora and more broadly of all young Palestinians. In this perspective, the focus of this study is the undeniable contribution of parents in the growing up process of young Palestinians. The prominence of Palestinian identity as a religious identity is influenced by the density of religious places and elements, especially Al-Aqsa Mosque, and the prominence of Islamic movements following the establishment and expansion of Israel. One of the most unique and tragic elements of Palestinian identity is the Nakba, which describes the great exile that occurred after the occupation and expansion attempt initiated by Israel in 1948. Accordingly, the most vivid element of Palestinian identity, the identity of resistance, has become prominent. Besides individual struggle, group struggle – which is more important for the sociological dimension of our study – has also played a role in the construction of this identity. It is evident that this struggle is especially carried out by the resistance movements shaped in Palestine. Four movements that have had significant influence in Palestine and affected Palestinian policies can be mentioned. These are the Palestine Liberation Organization (PLO), Hamas, al-Fatah, and the Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP). These movements have not only guided the resistance but also supported the social processes of the Palestinian people with various tools, and built many institutions in areas from the economy to politics, re-construction and development to military organization, and education to health. As we know, these movements also position themselves as political parties in the parliament. More importantly, when we talk about Palestine today, we mostly refer to these social movements in political sense.

The research was designed by using qualitative methods. As to data collection, semi-structured, in-depth interview technique was applied. The interview form was designed with various open-ended questions regarding family teachings on the Palestinian issue, in addition to a set of demographic questions. The sample of the research consists of 8 Palestinian students (5 male, 3 female) studying at universities in Samsun province. The sample was obtained through the snowball sampling method. Following a literature review, the audio-recorded face-to-face interviews were decoded. Finally, the obtained data were presented under headings by thematizing and analyzing them. A descriptive analysis approach was used in this process.

In the study, the first statement of the interviewees' regarding Palestine was related to belonging through "homeland and territory." Subsequently, religion and cultural values were highlighted. The interviewees talked about the significance of the Palestinian geography, especially Jerusalem, for Muslims, Christians, and Jews, the policies implemented by Israel since 1948, the process of Zionist activists taking over the Palestinian geography, and the resistance developed against this, in which Palestinians, as a whole nation, have formed different factions and resisted in political and social arenas. Additionally, they mentioned the ongoing excavations under Al-Aqsa Mosque, the activities carried out by claiming these excavations are traces of Solomon's Temple, and the systematic raids, burning, and destruction efforts targeting Al-Aqsa Mosque as experienced in the past. These processes have been experienced firsthand by some students and their families in their daily lives, while some students' statements were based on the narratives of their families. It was found that Palestinian lands, especially Al-Aqsa Mosque and Jerusalem, are present in the individuals' agendas, they are aware of the ongoing processes, and generally see it as a "cause" that Muslims should take ownership of.

It is possible to argue from the interviews that Palestinian students' sense of belonging and love for their homeland is through religious teachings. Their frequent statements in defense of Palestine, that the Al-Aqsa Mosque was the first qibla, the holiness of this region with verses and hadiths, the events of Isra and Mi'raj, and the belief that apocalypse narratives will occur in this region, all show that the Palestinian issue is not just a matter of homeland. Additionally, the interviewees emphasized that Jerusalem and Al-Aqsa Mosque must be free for Palestine to be free, indicating the strong role of religious identity in their lives.

Regarding family teachings and transmission methods as the main focus of the study, it was found that the processes of acquiring information about Palestine for Palestinian students often involve the transmission of

their families' experiences, songs, rhymes, and anthems learned at school, their own daily experiences, and knowledge obtained from verses and hadiths learned in mosques and civil organizations. The expression of experiences through storytelling by families forcibly displaced and emigrated from Palestine and passing these stories to their children since childhood was also mentioned. Additionally, interpreting families' efforts to keep the cause of Palestine alive through symbols and concretizations would not be incorrect. In the study, it was found that, in terms of resistance and homeland identity, all students acknowledged the difficulties, pressures, and restrictions they have faced since childhood, but did not "curse" or "swear" at the process, and expressed pride in being Palestinian. In this context, the religious identity was emphasized more frequently, and they stated that their geography is sacred and has been continuously at war since ancient times.

Another important point in the study was the emphasis that Palestinian students were never raised with hatred towards different religions based on what they learned from their families and schools. In this context, they mentioned that they struggle with the Zionists who are hostile to them and their country, and that there are Jews and Christians who support them. It is clear that they were raised knowing that anti-Zionism and anti-Semitism, two often confused concepts, have different meanings. Accordingly, they defined themselves and their families as anti-Zionist, and Zionism is which is explained as "the political movement aiming to establish a Jewish state in Palestine." They expressed that neither the Islamic religion nor their families are anti-Semitic, known as "opposition to the Jewish race." It was also deduced from the interviewees' statements that Zionists raise their children with hatred towards Muslims and with the emphasis that they are a chosen nation. Therefore, it was found that Palestinian identity has an anti-Zionist, not anti-Semitic, nature.

It was seen that the participation of students' families or their environment in organizations or movements with a political stance also influenced the interviewees' political attitudes. Negative experiences in the organizations their families participated in or the difficulties in their lives due to joining these movements, the problems they faced during permissions and controls caused them to hide their political stance or become disillusioned with all of these. In this context, the students stated that, in general terms, they support whoever supports Palestine.

Another result of the study is that despite being away from their families, Palestinian students closely follow the Palestinian agenda, and the ongoing occupation strengthens rather than diminishes their desire to return to their homeland, Palestine. Their admiration and support for those who are fighting, sacrificing their lives, or just staying there without fleeing as of October 7, is clearly understood from their statements.